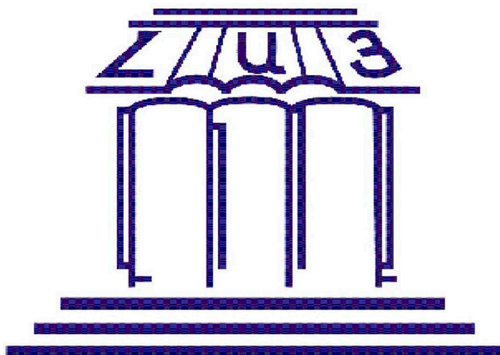




Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository



Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

ԱԼԱԶԱՆ

ՀԱՅ ԳԱՇԻՍՏՆԵՐԻ

ԳՐԱԿԱՆ

ԱՆԴԱՍՏԱՆՈՒՄ

ՃԳՂ.ԳԳ.ՕԳ

Ա - 28

Արմ.
2.11107 a
89 99 09 ԱԼԱԶԱՆ

6 NOV 2011

ՀԱՅ ՖԱԾԻՍՏՆԵՐԻ
ԳՐԱԿԱՆ ԱՆԴԱՍՏԱՆՈՒՄ
ՀՈԴՎԱԾՆԵՐ

Инвент. №

Инд. № 33482

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ
ՅԵՐԵՎԱՆ 1932

ՀԱՅ
ԳՐԱԿԱՆ
ԱՆԴԱՍՏԱՆՈՒՄ
ՀՈԴՎԱԾՆԵՐ

Հայպոլիգրաֆի տպարան
Գրավիտ 7566 (բ)
Պատվեր 2275
Հրատ. 2287
Տիրաժ 3000



3950-87

Խորհրդային Հայաստանի բանվորությունից
և աշխատավորությունից այսօր պահանջվում է
ավելի աչալրջություն, ավելի զգաստություն և
հեղափոխական յեռանդ: Յուրաֆանչյուր գիտա-
կից բանվոր և աշխատավոր, Խորհրդային իշխա-
նության հետ անկեղծորեն կապված ու սոցիալիզ-
մի կառուցման գործին նվիրված յուրաֆանչյուր
մասնագետ և ինտելիգենտ պետք է ավելի գործուն
ու շեշտակի դարձնի պայքարը դաշնակցության
մտայնության յուրաֆանչյուր արտահայտության
դեմ: Ա. ԽԱՆԶՅԱՆ

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ՎՈՐՊԵՍ
ԻՆՏԵՐՎԵՆՑԻԱՅԻ ՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ ԶԵՆՔ

Ա.

Բազմի նավթաբեր հողերը, վրաստանի մարզանեցը, Մուղանի և Արարատյան դաշտերի բամբակի բարերերու թյունը, Հայաստանի և վրաստանի հանքային հարստությունները (Ալյահաբերդի, Ղաթիան, Զիաթուրի) հանգիստ չեն տալիս անգլո-ֆրանսիական իմպերիալիզմին: Առանձնապես անգլիական նավթի արքա Հենրի Դեզերդինգը շատ և սիրում էր ազվել «Անդրկովկասյան հարցերով», «Անդրկովկասյան հանգիստ հանրապետությունների» (դաշնակցական, մենչևիկյան, մուսավաթական) խնդրով: Առանձին զաղտնիք չկա այստեղ. միստեր Դեզերդինգը «հեռատես» գտնվելով, արտասահման ճողոպրած Անդրկովկասի նավթարդյունաբերողներին գնել և Բազմի (ինչպես նաև Գրոզնու) նավթի արկղիաները և այժմ ուզում է՝ վորջան հնարավոր և չուտ տեր կանգնել «իբ» հարստություններին:

Բացի այդ, անգլո-ֆրանսիական իմպերիալիզմն իր նվաճողական ձիրաններում ունենալով Անդրկովկասը, ավելի կհեշտացնի Խորհրդային Միության տապալման գործը, վորին նա տենդագին կերպով ձգտում և Հոկտեմբերյան Հեղափոխության առաջին իսկ օրին:

Իր նվաճողական նպատակների իրագործման համար այդ իմպերիալիզմն ոգտագործում է ամեն միջոց, չարժման մեջ դնում ամեն տեսակի սև ուժերն՝ սկսած հայկական ֆրաչիստներից՝ մինչև քրդական չեխներն ու բեզերը: Առանձ-

նապես դաշնակցութիւնը, վորը «մոտ 40 տարի անդալանան լակեյությամբ սպառարկել է իմպերիալիստական ամեն տեսակի ու գույնի «պատվերներին» Մերձավոր Արեւելիում» (Ա. ԽԱՆՁՅԱՆ) ավելի քան տենդազին պատրաստութիւնների մեջ է: Նա նույնպես իր հերթին միջոցներ է մեջ վոչ մի խորութիւն չի դնում կատարելու անգլո-Փրանսիական իմպերիալիզմի սոցիալական պատվերը, դրանով կատարած լիպերիալիզմի սոցիալական պատվերը, դրանով կատարած լիպերիալիզմի սոցիալական պատվերը, դրանով կատարած լիպերիալիզմի սոցիալական պատվերը: Յեւ չնայած իր բոլոր փառիսեցիական հավաստիացումներին և դեյլարացիաներին, Հոկտեմբերյան Հեղափոխութեան հալքանակից հետո մինչև այսօր, Դաշնակցութիւնը և վոչ մի բոլոր չի իջել հակահեղափոխական ինտերվենցիայի դիրքերից» (ԽԱՆՁՅԱՆ): Իսկ ներկայումս նա այդ դիրքերում ավելի քան ախտի պատրաստութիւնների մեջ է, ինտերվենցիա կազմակերպելու գործի համար: Սկսած Սերբիայի հայ դադիականներից ու չափահաս վորքերից Փրանսիական բանակի համար թնդանութի ետան միս պատրաստելուց մինչև հայ-ջորդական չեթայական խմբեր կազմելն ու ղեկավարելը, սկսած անգլիական և Փրանսիական գլխավոր շտաբների լըրտեսական բաժիններից մինչև Խորհրդային Հայաստանի ներսում կուլակային-բանդիտական շարժումների կազմակերպումն ու ղեկավարումը, դաշնակցութիւնը, վրաց մենչևիկների և մուսալաթականների հետ միասին, վոգի է բոլին ջանում է Խորհրդային Անդրկովկասը Միութիւնից անջատելու արշաւնոտ գործին:

Դաշնակցութիւնն իր դասակարգային նպատակների լրացործման համար քիչ չափով չէ, վոր ոգտագործում է գրականութիւն ավելի «անվնաս» ու «խաղաղ» բնագավառը: Այդ բնագավառում տենդազին կերպով քրտնում են գրական Փաշիզմի ավագ ու կրտսեր բոլոր ներկայացուցիչները և խմբապետներից սկսած մինչև անտերիտորիա մինիստրներն ու վարչապետները:

Արտասահմանի գրական բոլոր հնարավորութիւնների ոգտագործումից զատ (վորոնց մասին մենք կանդրադառնանք քիչ հետո) նրանք * հենարաններ են գտնում նաև Խոր-

հրդային Հայաստանի ներսում և այդ հենարանների միջոցով բացահայտ, թե գաղտնի, պայքար են ծավալում սոցիալիզմի կառուցման, մեր բայլչեիկյան նվաճումների դեմ, պրոլետարական գրականութիւն դեմ:

Խորհրդային Հայաստանի գյուղում, թե քաղաքում կուլակն ու դաշնակը, նաև ոգտագործում են «գրական-գեղարվեստական» ամեն հնարավորութիւն իրենց դասակարգային պայքարի համար: Գյուղում, մերթ ընդ մերթ հանդէս յեկող, «հայ աղբի», նրա «անցյալ փառքի», «Անի քաղաքի» և այլ նյութերի շուրջն իրենց բորբոսնած լարերը ճոնջացնող «աշուղները» վոչ այլ վոք են, յեթե վոչ դաշնակցութիւն և կուլակի «գեղարվեստական» ագլիտացիաները: Իսկ վերջին յերեւոյթին մենք հաճախ ենք հանդիպում մեր գյուղերում: Կուլակների «կարգացած» վորդինների, դաշտմունքների և սրանց աղբեցութիւն տակ գտնվող յերիտասարդների կողմից դըր-վոգ և գաղտնի կերպով տաբաժվող հակահեղափոխական «բանաստեղծութիւններն» ու յերդերը դաշնակցութիւն նույն պայքարի բաղկացուցիչ մասն են կազմում: Այդ իսկ պատճառով անհրաժեշտ է, վոր կուսակցութիւն և կոմսոմոլի մեր գյուղական կազմակերպութիւնները, պրոլետարական-կուլիտային գրողները լինեն «ավելի զգաստ, ավելի աշխուրջ» (Ա. ԽԱՆՁՅԱՆ) դասակարգային թշնամու պայքարի այս խորամանկ ու սքողված ձևերի հանդէպ:

Վորպես գրական միավոր, մեզանում, մի քանի տարի շարունակ դաշնակցութիւն, հայկական նալիտնալիզմի հենարանն ու աղենտուրան է հանդիսացել, իրեն այսպեղ անվանող «Հայ Գրական Ընկերութիւնը»: Հայաստանի պրոլետարական Գրողների Ասոցիացիան ամենայն վճռականութեամբ և հետևողականութեամբ անողոր պայքար ծավալեց այդ ընկերութիւն դեմ, մերկացրեց «լոյալութիւն» փետուրների տակ թաղնված նրա բուրժուական, աղայնական դեմքը՝ հենց ընկերութիւն հիմնադրման իսկ օրից: Ծիշտ է, վորոչ ընկերների ոգորտունիտական, հովանաւորող «խիզմն» անհանդատնում եր մեր «հանդուգն» ու «ամբարտաւան» այդ պայքարից, սակայն փաստերը բաղմիցս անդամ յեկան

ապացուցելու, վոր այդ պայքարում մենք ամբողջութեամբ ճշմարիտ եյինք:

Սակայն ավելորդ չեմ լինի դարձյալ մի քանի խոսք ասել այդ Ընկերութեան «գրական» գործունեութեան մասին:

Ընկերութեանը շարունակ և սխառմատիկ կերպով դարգացրել ե մեր գրականութեան բուրժուական ազգայնական տենդենցները: Նա փորձել ե աճեցնել կոնդրատեվականութեանը գրականութեան անդաստանում, առաջ քաշել կուլակային տնտեսութեաններէ դարգացման պլանը, սվաղել դասակարգային պայքարը դյուզում, այն վորակելով «անաշխատ վորդիների» և «աշխատասեր հայրերի» առոնին վեճ, տարբերութեան չընելով նախախորհրդային և հետխորհրդային դյուզի միջև և այլն (քաղաքացի Աշոտ Աթանասյանի ղեկուցումը «Հայ դյուզին անցյալում և ներկայում» թեմայով), նա փորձել ե հակախորհրդային, զգվելի ծաղրի յենթարկել ուս պրոլետարական գրականութեանը, վորպիս հետհոկտեմբերյան ուսական գրականութեան գաղաթ առաջ քաշելով Սերգեյ Յեսենինին, նա բուրժուական ծաղրի յէ յենթարկել պոետ բայլէիկ Դեմյան Բեդնու ստեղծագործութեանները (քաղաքացի Ս. Այվազյանի ղեկուցումը «Հետհոկտեմբերյան ուս գրականութեանը» թեմայով), նրա հետհոկտեմբերյան ուս գրականութեանը «վերպում» եյին բոլոր խորհրդային գրողները և առաջին գրական ղեկուցումը նվիրվում եր դաշնակցական գրող Համաստեղի ստեղծագործութեաններին: Նա քննում եր այնպիսի «գրական» նյութեր, ինչպիսին ե... «Քրիստոնեյութեան մուտքը Հայաստան» նրա համար վոչ թե գոյութեան ուներ խորհրդային Հայաստան այլ... «Մայր Հայաստան» (Ընկերութեան քարտուղար, հանգուցյալ Հովհ. Մալխասյանի յելույթը ՀՊԳ Աստղեկացիայի յերկրորդ համագումարում), նրա համար վորպիս «ստեղծագործական մեթոդ» գոյութեան ուներ միայն... «վերին ներշնչումը», «ինչ վոր վերից ներշնչեն, այնպիս ե կգրեմ» (նույն Մալխասյանի յելույթը). նա Դաշնակցութեան ֆաշիստական որդաններէ հետ միասին, պահանջում եր «գեղարվեստական խոսքի», «ստեղծագործական մտքի» (sic!),

մամուլի ազատութեան, այլապիս սպառնում եր, վոր հայ դաշնակցութեանը կկործանվի, ինչքան ել «պրոլետարական ջախնները նվազեն» (Ընկերութեան լիդերներէց մեկի կեղծ ստորագրութեամբ անտիպ հոգվածը), նա ցանկանում եր ժառանգել տիրահոգակ Դավիթ Անանունի դավնինները, վերահրատարակութեան ձեռնարկելով նրա հիմնադրած «Գործ» ժուրնալը: Ահա այդ Ընկերութեան վորդ եյութեանը՝ մի քանի սեղմ գծերով: Միայն կուրացած ոպորտունիստը կարող եր այս Ընկերութեան մեջ տեսնել խորհրդային գրական կադմակերպութեան դեմքը, և միանգամայն իրավացի յեր Հայաստանի խորհրդային Գրողների Ֆեդերացիան, յերբ իր հիմնադրման առաջին իսկ որից մերժեց Ընկերութեանը ընդունել Ֆեդերացիայի շարքերը:

Բոլորովին պատահականութեան չի, վոր դաշնակցական ղեղին թերթիկները կուրծք են ծեծում և կոկորդիլոսյան արտասուք թափում Հայ Գրական Ընկերութեան համար, վորդում նրա որհասական դրութեանը և կատաղորեն հարձակվում մեզ վրա, վոր «վանդալարար» ավերում ենք «հայ գրականութեան այդ կաճառը»:

Վերջերս Ընկերութեան ձայնը չի լսվում: Ավերվեց արդյոք հայ գրականութեան այդ «կաճառը» մեր հարվածներից: Սպառվեց արդյոք Աթանասյանների, Այվազյանների և Լի. կադմակերպչական «տաղանդը»: Մեր հարվածներն ուղղված տիրահոգակ այդ Ընկերութեանը ծանր եյին ու մահացու, ճիշտ ե, —բայց այդ դեռ չի նշանակում, վոր Ընկերութեան վերջին շրջանի քայքայմամբ և պատիվացմամբ պետք ե հանդստանալ և յեզրակացնել, վոր վոչնչացավ դաշնակցութեան և կուլակութեան գրական ագենտուրան մեղադրում: Այդ ագենտուրան կա և կլինի մեր յերկրում, ինչքան վոր դեռ վերջնականապիս արմատահան չի արվել կապիտալիզմը, նա դեռ պայքարելու յէ մեր դեմ կադմակերպչական միավորով, թե ցրիվ կերպով, այդ միևնույնն ե: Դրա համար ել պայքարը դաշնակցութեան ու կուլակի դադափարախոսութեան դեմ (արտահայտվեն նրանք ի. Հայաստանում, թե

արտասահմանում) պետք է շարունակվի ավելի չեղտակի կերպով:

Սակայն արտասահմանում դաշնակցական գրականությունն ավելի հանդուգն և մերկապարանոց կերպով է դնում իր կուսակցության քաղաքական դասակարգային նպատակները:

Անցնենք այդ հարցին:

Բ.

Մեզանում դաշնակցական գրականություն, հայ ֆաշիստների գրական հարձակումների դեմ քիչ է գրվել: Մեր քրոնադատությունը չի զբաղեցրել այդ «անկարեւոր» բնադավատը: Իսկ ովքեր էլ վոր «ոխկ» են արել դրադիւն այդ խնդրով, դարձանայի կերպով աչքաթող են արել դաշնակցական գրականության մարտական, ինտերվենցիոնիստական դեմքը, վորը չափազանց բնորոշ է դաշնակցական գեղարվեստական գրականության և քննադատության մեջ և վորի վրա առաջին հերթին պետք է ուղղվեյին մեր հարվածները:

Դաշնակցության գրականության մասին (վորպես ամբողջություն) այս տարի մեր մամուլում յերեսցել են յերկու հոդվածները, մեկը «Նոր Ուղի» ամսագրի առաջին գրքում, Ա. Կ. ստորագրությամբ և մյուսը՝ Թիֆլիսի «Պրոլետար» թերթում, ընկ. Սուրխաթի ստորագրությամբ: Սակայն պետք է արձանագրել, մե մեկը և թե մյուսը «կարիք չեն համարել» դրադիւն դաշնակցական գրականության համար բնորոշ այդ խնդրով (ինտերվենցիոնիստ պատրաստման խնդրով):

Ընկ. Ա. Կ. իր հոդվածում այդ հարցի կողմնակից է անցել, իսկ ընկ. Սուրխաթի ուղորդունքն ու «բարեհոգություն» անտեղ է հասել, վոր անտեսելով դաշնակցական գրականության հայտնական, ինտերվենցիոնիստական ցայտուն դեմքը, նա ընթերցողներին ցանկացում է համոզել, Վոր «Լիման ու հուսահատության պոեզիան» մեծ տեղ է բռնում (իսկ թե մնացած «իմֆր տեղը» ինչն է բռնում, հարգելի

քննադատը նեղություն չի կրել հայտնել ընթերցողին. Ա.) դաշնակցության գրականության մեջ: ՇԱՏ ԱՆՆՇԱՆ ԲԱՅՈՒՆՈՒԹՅԱՄ (դարձյալ բացատրության) մասին չի ասում. Ա.) վտանգավորներն արտահայտում են ամբողջություն, տխրություն, վաղը, ծայրահեղ հուսահատություն): Յեւ վորպեսզի համոզի ընթերցողին՝ դաշնակցական գրականության այս «անվնաս» հատկությունների մասին, ընկ. Սուրխաթը ջանում է համապատասխան մեջբերումներով ցույց տալ դաշնակցական գրականության «լայտ-մոտիվը»՝ «անորոշությունը», «վաղը», «ծայրահեղ հուսահատությունը»: (Ինչ խոսք, վոր անկումայնությունը, բուրժուական ճահճի նեխվածությունը, հուսալքումը, հանդիսանում են դաշնակցական արդի գրականության բաղկացուցիչ մասերը: Սակայն այդ չե մենակ, այդ չե հիմնականը):

Հարցը այսպես դնել, չտեսնել դաշնակցության գրական մոլի պայքարը խորհրդային Հայաստանի և Միություն դեմ, չտեսնել ինտերվենցիոնիստ պատրաստման զեղարկատական հիմնավորումը, հանգստանալ և յեղբակացնել, վոր դաշնակցական գրականությունը միայն անկման և մահվան գրականություն է, — նշանակում է զուրկ լինել քաղաքական հոտությունից, նշանակում է ամբողջությամբ թաղվել ուղորդունիզմի մեջ, նշանակում է բթացնել մեր պայքարի զենքերը դաշնակցության գրականության դեմ: Սակայն օտ պատահականություն չի, ընկ. Սուրխաթի իր հոդվածի քաղաքական ներածական մասում, դաշնակցության ինտերվենցիոնիստական տենդադին պատրաստությունները չի տեսնում, հետին պլանի վրա յե քաջում: Նա դաշնակցության գրականության ներկա կուրսում, առաջնությունը տալով լիբերալին, այն հակադրում է դաշնակցության ֆալաֆական ծրագրային հոդվածներին: Նա, վորքան էլ զարմանալի լինի այդ թեկուզ պիոների համար, գտնում է, վոր դաշնակցության գործունեության իրական պատկերը տալիս են վոչ քե նրա «ֆալաֆական հոյտրտալից ծրագրային հոդվածներն ու մասերը» (ինտերվենցիոնիստ, իմ. Հայաստանում ներքին խռովություններ կաղմակերպելու և այլ հարցերի շուրջ), այլ նրա

արտադրած լիբիֆական բանաստեղծութիւնները, վարսնի արտահայտում են «ծայրահեղ հոսսահատութիւն» և հոսս-տեսութիւն: «Պատմաութեան պատմութիւն» և նրանով, — ճշմարտ է ապացուցել ընկ. Սուրխաթը, — վոր փրոն ու հոխորտա-լից հոգովածն իր վճռա ԳԻՐԻՖԱՎՈՐՈՒՄՈՎ ԿԵՂԾ Ե, ԻՍ-ԿԱԿԱՆ ԴՐՈՒԹՅԱՆԸ ԶԶԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՂ (Լսեցե՛ք, Լսե-ցե՛ք, ինտերվենցիայի պատրաստութիւնները, խորհրդային իշխանութիւն տապալման՝ դաշնակցութիւն ծրագրային հողվածները կեղծ են, իսկական դրութիւնը չհամապա-տասխանող. Ա.): Մինչդեռ քննարկում գործերը, — չարունա-կում է ընկ. Սուրխաթը, — անդրադարձնում են քե՛ր ՌԵՍԼԻՒՆԵՐԸ և քե՛ր մերձավոր խաղերի մերձավոր վիճակը»: Ըստ Սուրխաթի, դաշնակցութիւնը քաղաքական հողվածներին չպիտի հավատալ, նրա ծրագրային աշխատանքները սոցիա-լիզմի կոռուցման դեմ, նրա ամենորոյա պայքարը (վորն իր արտահայտութիւնն է գտնում այդ հողվածներում) մեր դեմ, ներքին ապստամբութեան և արտաքին միջամտութիւն մասին նրա ռադիկալիզմ խմբագրականները բոլոր՝ բոլորը «ԿԵՂԾ ԵՆ, ԻՐԱԿԱՆ ԴՐՈՒԹՅԱՆԸ. ԶԶԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՂ»: «Խրեբի» և դաշնակցութիւնը գործունէութիւնն ռեալ դրսե-րումը տալիս են քնարական գործերը և այդ գործերն ել վո-րովհետեւ ըստ Սուրխաթի՝ «ՇԱՏ ԱՆՆՇԱՆ ԲԱՅԱՌՈՒԹՅԱՄԲ» «անորոշութիւն», «նխորդութիւն», «ծայրահեղ հոսսահատութիւն» են արտահայտում, ուստի նշանակում է, վոր դաշնակցութիւնը անկման և հոսսահատութիւն մեջ, չընթացող լիբիզմի մաքրութեւ հրեշտակներով՝ փչում է իր «հողին» և չի հարկավոր մահվան սնարում անհանգստաց-նել նրան, ինչպէս այդ հարցում ընկ. Սուրխաթին լրացնում և ԹԻՖԼԻՍԻ «Պրոլետար» ժուրնալի № 1-ի հողվածագիր Ս-ՆՆ... դաշնակցութիւնը «նեխած դիակ» հայտարարելով:

Իր դասակարգային իդեաների ավելի լավ մոնետրիկ դաշնակցութիւնը յերեք չէր կարող ունենալ: Ընկ. Սուր-խաթն այս հարցում անզուգական է: Յեւ նացիոնալ-սոցիա-լիստները գրականութիւն դասակարգային պայքարում յեր-

րեք իրեն այսպիսի ամբողջութեամբ և պարզութեամբ չէր դրսևորել, վորքան ընկ. Սուրխաթի՝ «Դաշնակցական ֆա-չիստները հոսսներն ու հոսսալքումները» հողվածում: Փո-խանակ մերկացնելու դաշնակցութեան դրականութեան հա-կախորհրդային, ինտերվենցիոնիստական վողջ դեմքը, փո-խանակ մեր ընթերցողների, դրական յերիտասարդ կադրե-րի ուշադրութիւնը սրելու այդ ուղղութեամբ, ընկ. Սուր-խաթն այս «հանգստացուցիչ» քարոզներից հետո, չտեսնված նախկինութեամբ ու քաղաքականապէս տհաս մեկի միամտու-թեամբ, վեճի է բռնվում դաշնակցական դրող Նշան Պեչիկ-թաշլյանի հետ, պարզելու վերջինիս նկարագրած հերոսու-թաշլյանի հետ, պարզելու վերջինիս նկարագրած հերոսու-հու՝ Մարիամ Մադաղենացու բարոյական վարքագիծը: Իր հանգստացնող տոնը փոխելով և հուզվելով՝ ընկեր Սուր-խաթը ծիծաղելի մանկամտութեամբ բացականչում է. —

«Ո՞վ է Նշան Պեչիկթաշլյանի այս աղնվական դեղեց-կուէին, աղբյուր «սիրո թագավորութեան», վորը «յե-րանութիւն պիտի բերի թշվառներուն»: Ո՞ւմ է ուզում մոլորեցնել հեղինակը: (Այս հարցում Սուրխաթը չի ու-զում մոլորվել, նրա դժոնութիւնը բարձրացել է: Շնոր-հափորելի յե: Ա.): Այդ կինը (Մարիամ Մադաղենա-ցին. Ա.) պարզապէս պոռնիկ է յեղել, բայց «հարուստ պոռնիկ, իշխանադուռներին միայն հանձնվող» (Բռնվո՛ւ, մնում է շնորհափորել ընկ. Սուրխաթին «Նոր կտակա-րանում» այսպիսի «հանդուգն» դյուստ մոծեկու առ-թիվ: Ա.):

Յեւ այսպէս, ընկ. Սուրխաթն իր ընդարձակ հողվածը՝ անկման լիբիկայի ծաղկաքաղով, Մարիամ Մադաղենացու բարոյական վարքագծի շուրջը՝ դաշնակցների հետ վիճելով ել վերջացնում է, առանց մի խոսք անգամ առելու դաշնակ-ցութեան գեղարվեստական գրականութեան ինտերվենցիոնիս-տական դերի մասին:

Ահա այդ խնդրով է, վոր ցանկանում ենք ներկա հող-վածում դրողվել, վոր թե նրա համար, վոր փաստերով ա-պացուցենք ընկ. Սուրխաթի դրական ուղորտունիզմի այս

նոր դրսևորումը, այլ վորպեսդի մեր գրական կադավեր-
պուլթյաններին, մեր ընթերցող մասսաներին ուշադրութիւնը
սրենք այդ կարևոր հարցի ուղղութիւնը, մի բան, վոր մենք
մինչև այժմ չատ թիչ ենք արել:

Գ.

Կան «միամիտներ» և ուղորտունիստներ, վորոնք բարե-
սիրա ծիծաղով ու հեղեղութեամբ են պատասխանում, յերբ
մենք հարց ենք դնում այն մասին, վոր դասակարգային պայ-
քարը գրականութեան մեջ, ներկայումս, ավելի քան յերբեք
սրված է, վոր դաշնակցութիւնը ներկայումս իր պայքարի
կարևոր մարզերից մեկը դարձրել է «հայ գրականութեան»
դաշտը:

Ինչքան էլ Սուրխաթյանները հանգչեն ուղորտունիզմի
փափուկ բարձերին, ինչքան էլ նրանք դաշնակցական գրա-
կանութեան մեջ տեսնեն միայն անկումայնութիւնն ու թա-
խիծը, ինչքան էլ նրանք այդ գրականութիւնը ցանկանան
կտրել դաշնակցութեան ինտերվենցիոնիստական, հակախոր-
հրդային կովի պրակտիկայից, այնուամենայնիւ նրանք այդ
խնդրում հաջողել չեն կարող, վորովհետեւ դաշնակցութիւնն
ինքը, որը ցերեկով, իր պաշտոնական որդանների բերանով հայ-
տարարում է իր գրական «հավատամքը»: Կարիք չկա շատ
հեռուները դնալու՝ այդ ապացուցելու համար: Դաշնակցու-
թեան Ամերիկայի որդան «Հայրենիք»-ի հողվածագրերից մե-
կը, ավելի քան վորոշ ու հստակ կերպով ձևակերպում է
դաշնակցութեան գրական «հավատո հանգանակը» և մարտա-
կան կոչ է անում բոլոր «գրադետներուն», «քերթողներուն» ու
«խմբագիրներուն»՝ իրենց ուսերի վրա տանելու դաշնակ ին-
տերվենցիոնիստների արյունոտ դրոշը: Հակառակ պարոնայք
Զորանյանների արվեստն ապաքաղաքական, ապադասակար-
գային լինելու մասին արած մանկամիտ պնդումներին՝ դաշ-
նակցութիւնը իր Ամերիկայի որդան «Հայրենիք»-ում հայ-
տարարում է, վոր «Հայ գրականութեան գործը ԳԱՂԱՔԱԿԱՆ
ՊԱՅՔԱՐ ու ԱՎԻՐԱՄ է ԴԵՐԱԶԱՆՑԱՊԵՍ»: Յեւ ապա ավելի

բորբոքելու համար բուրժուական աղագնական գրողներին
հայրենասիրութիւնը, իր ֆաշիստական գրական բանակին
նոր զինվորներ գրելու նպատակով, իր գրական մարտունա-
կութիւնն ավելի բարձրացնելու համար, նա կոչ է ուղղում
գրադետներուն, քերթողներուն ու խմբագիրներուն չլքել
դաշնակցութեան արյունոտ քաղաքականութիւնը, չհրժար-
վել «հայութեան աղագնի նպատակներու պայքարեն»: Խըմ-
լապետ Սեպուհներին, «Վերկիչ» Վրացյանների հետ միասին
պայքարել միջադարձին իմպերիալիզմի արյունոտ դրոշի տակ,
ընդդէմ սոցիալիզմի հայրենիքի:

Այդիսկ նպատակով «Հայրենիք»-ի հողվածագիրը, զըր-
տինք մտած՝ հայ գրողներին ուշադրութիւնը հրավիրում է
դեպի «Հայ դատը», վորհեկոչում զինվորադրվել այդ «դա-
տին», մարտիրոսադրվել այդ «դատին» համար: Սակայն
վորն է այդ «դատը»: Դրան հստակ կերպով պատասխանում
է «Հայրենիքի» նույն հողվածը.—

«Դատ ըսելով մենք կըմբռնենք հայ ժողովրդի այն
գոյավիճակը, վորով ՅԵՐԵՎԱՆԻ ՈՒ ԳԱՂԱՔԱԿԱՆ ՊԻ-
ՏԻ ՇԱՂԱՊԻՆ, ԶՈՒՎԻՆ ՈՒ ՎԵՐԱԿԵՆԴԱՆԱՆ
ԱՆԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԱՐԵՂԱԿԻՆ ՇՆՈՐՀԻՎ»:

Այդ «դատը ինչպես տեսնում է ընթերցողը, վոր հայ
ինչ է, քան յեթե «Յերեանն ու գաղութներն անկախութեան
արեգակով շողկապելը», այսինքն՝ թե արտաքին զինված
միջամտութեան և թե ներքին ավանդուբանների, կուլակա-
յին բանդիտական ապստամբութիւնների կազմակերպման
միջոցով՝ խանգարել սոցիալիզմի կառուցումը մեր յերկ-
րում, իրենց կարծիքով՝ տապալել խորհուրդների իշխա-
նութիւնը և «անկախութեան արեգակի տակ» ծածանել կոր-
ծաման, մահի, ավերի, արյան ու ստրկութեան յեռա-
դույնը:

Սակայն «անկախութեան» լղբուկ արեգակի մեռելային
ցոլքերը վայելեց Հայաստանի աշխատաւորութիւնը
1918—20 թվերին: Այդ արեգակի շողերի տակ նա մեռելներ
թաղեց առատութեամբ: Նրա շողերը խավարում էին գյու-

ղերի ու քաղաքների հրկիզման բուցերից ու ծխից: Հայաստանի աշխատավորութունը ծանոթ է «անկախության» այդ արեղակի արնե լույսերին և մահասարսուռ «կենսակառնությանը»: Նրանք, վորոնք կփերձեն այդ աշխատավորությանը վերստին հրամցնել այդ «արեղակի» փայլը, վորպես հատուցում՝ կստանան մահվան ու ջախջախման վերջնական հարվածը:

«Գրադեաներու», «քերթողներու» և «խմբագիրներու» ուշադրութիւնը դաշնակցութեան որակարգի այս այրու հարցի վրա հրաւիրելով, «հայ դատի» գրական-գեղարվեստական հիմնավորումն ու պաշտպանումը հրապարակ նիտելով, ֆաշիստ գրչակը միաժամանակ, «գրադեաներուն» և «քերթողներուն» փորձում է «գրականապես» շահագորդել այդ «դատի» համար մղվող պայքարին մասնակցելու: Արձանագրելով, վոր թե արտասահմանում և թե մանավանդ խորհրդային Հայաստանում «հայ գրականութիւնն այլասերվում է»՝ դաշնակ գրչակը ճշնում է ասացուցել, թե «Անկախ Հայաստանն է միայն», վոր պետք է դաշնակցական, ֆաշիստական վոսկեջրով նոր փայլ տա «կյուծվող, պլպլացող և այլասերվող հայ գրականութեանը»:

Հարցի այսպիսի պարզ և մեկին դրումից հետո, միայն քաղաքական կույրերը կարող են չտեսնել հակախորհրդային այն տենդոտ պայքարը, վոր ծավալում են դաշնակները գրականութեան մեջ: Չկա դաշնակցութեան գրականութեան ծրագրային աշխատանքների և պայքարի ամէլի պարզ և բացահայտ դրվածք՝ քան այդ մենք տեսնում ենք «Հայրենիքի» այդ հոգեվածում: Հայ ֆաշիստների որդանն այդ հոգեվածով գրականութեան առաջին պլանի վրա յե քաշում «հայ ժողովրդի (այսինքն դաշնակցութեան. Ա.) քաղաքական պայքարի» հարցը, վորն ըստ դաշնակցութեան, պետք է լինի ամեն մի «հայ գրագետի» ու «քերթողի» «հանապազուրկ հարցը»:

«Հայրենիքը» բաց է բաց հայտարարում է —

«Այլ վոր հայ գրականութեան սերն ու գործունակը

ունի, — նաև ՊԵՏԻ ԶԻՆՎՈՐԱԳՐԱԿԻ ՄԵՐ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԻՆ, ԱԶՍՏՈՒԹՅԱՆ ՅԵՎ ԱՆԿԱՍՈՒԹՅԱՆ ՀՐԱՇԱՋԵՆ ԿՈՎԻՆ»:

Այլ կերպ սպասել չէր կարելի, դաշնակցութիւնը սոցիալիզմի մեր յերկրի դեմ մղած իր կատաղի պայքարում, յերկրի ներսում գտնվող և արդեն արմատահան արվող իր հենարանը պահպանելու, իր որհասական դրութիւնը քաշ տալու համար, գրականութեան մեջ, վորպես դասակարգային պայքարի գեմֆի առաջին հերքին ցանկանում է տեսնել նվիրումը իր քաղաքական պայքարին, «Ազատութեան» և անկախութեան հրաշագետն կովին: Յեւ նա աշխատում է գրականութեան մեջ բոլոր հնարավորութիւնները, պատեհ և անպատեհ բոլոր առիթներն ոգտագործել այդ նպատակի համար: Անսպառ քրտինք ու թանաք է հոսում ինտերվենցիայի արյունոտ գործը «գեղարվեստորեն», գրականութեան միջոցով՝ հիմնավորելու, ընթերցող մասնանների ուշադրութիւնն այդ ուղղութեամբ դարձնելու, նրանց՝ այդ կովին զինվորագրելու համար: Նաև «գեղարվեստական» իլյուզիաներով որորելու իրենց փլուզվող հույսերը:

Դ.

Մեր ընթերցողներին արդեն հայտնի յեն այն փաստերը, վոր դաշնակցական գրողներն ու քննադատները նախ և առաջ ակտիվ կերպով մասնակցում, կազմակերպչորեն ղեկավարում և պայմաններ են ստեղծում խորհրդային Անգր-կովկասի հարավային սահմանների մոտ, անդլո-ֆրանսիական իմպերիալիզմի ղեկավարութեամբ, ինտերվենցիա պատրաստելու գործին: Գրչից դատ և գրականութիւնից առաջ՝ նրանք կենդանի գործի յեն անցել: Տխրահուշակ հայդուկ վողբասաց Ահարոն բեկի (Ա.վ. Ահարոնյան), դաշնակցութեան մոնետիկ պարոն Լեվոն Շանթի, քննադատ, երաժիշտար Նիկոլ Աղբալյանի ղեգերումները Սիրիայում, այդ նպատակն ելին հետապնդում*): Տարրինակն այն է,

*) Տես «Զարյա վաստեղան»-ի 1931 թ. ապրիլի 29-ի համարում ապաված Գեյրուքի «Նի-Ահար» թերթի հոդվածը:



վոր հայտնի քրդակեր, քրդերի մասին նորովի արտասվալի հեղեղ թափող, հայդուկ Ահարոնյանը դարձել է... «քրդական ազատագրական շարժման» ղեկավարներից մեկը:

Սակայն Ահարոն բեկը, Սիրիայում կատարած իր ինտերվենցիոնիստական կազմակերպչական աշխատանքների համար չե միայն, վոր արժանանում է դաշնակցության առատ դափնիների և ներքողների հեղեղին: Հայ ֆաշիստների կուսակցութունը ստափալոր վողբասաց տիրացուի մեջ ցնահատում է նաև իր անդուգական դրողին:

Ինչպես հայտնի յե, դաշնակցութունը, անցյալ տարի, չտեսնված աղմուկով ու շաղակրատանքով, տոնեց պարոն Ահարոնյանի դրական գործունեյության քառասնամյա արյունոտ հորեկյանը: Այդ հորեկյանը սակայն, ինչպես սղա-
նելի յեր, վերածվեց դաշնակցության աշխուժության և ինտերվենցիոնիստական գործունեյության մի ցուլցի: Տըլ-
րահուչակ հոլեկյարի, «աղդանվեր» դաշնակցական փառքի շուրջը՝ դափնիներ տեղացին եքսմինիստրներից՝ մինչև խմբապետները, խմբադիրները՝ մինչև նորեկ հայդուկ «քրթողները»: Ահարոն բեկի «գրական» գործունեյության մասին սրտաբուլի ու հուզումնակոծ արտահայտվելին եքսմարչապետ պարոն Համո Ռհանջանյանից՝ մինչև Մամրե ծայրագույն վարդապետը, խմբապետ Սեպուհից՝ մինչև «բանաստեղծ» Չեքիճյանը: Արժե սակայն մի փոքր կանդ առնել այդ հորեկյանի վրա:

Ինչպես արձանագրեցինք, հորեկյանը կազմակերպված եր նոր առիթ ստեղծելու արտասահմանի հայության մեջ՝ վերհիշելով դաշնակցության ահարոնյանական, «հերոսական», հայդուկային անցյալը և «գրական» տոնակատարության վարագույրի տակ հրապարակ քաշելու դաշնակցության նոր դավերը, — խորհրդային Հայաստանի դեմ ինտերվենցիա կազմակերպելու գործը և տրամադրություններ հրահրել այդ գործի համար:

Հորեկյանական հանդեսների բոլոր հոետորները, դաշնակ շաղակրատ խմբադիրներն ու հողվածադիրները՝ հըրձվանքի չտեսնված վայնասունով դրվատում եյին ստափալոր

հայդուկի «աղդային» մեծ ծառայությունները: Միաժամանակ աղի արտասունք եյին թափում այն մասին, վոր «աղդային մտածողին» հորեկյանը տոնվում է հայրենիքից դուրս, Արարատից հեռու: Սակայն միաժամանակ, նրանք յեռանդադին կերպով կոչ եյին ուղղում «բովանդակ հայությանը»՝ վերջինիս պայքարի հանելու համար, վորպեսզի Ահարոնյանի «բեզուկ գործունեյության 50-ամյա հորեկյանը տոնվի, Մայր Յերկրի, ազատագրված հայրենիքի մեջ»:

(«Հուսարեր»):

«Հուսարերի», «Հայրենիքի» և «Հառաջի» եջերից հորդ հորեկյանական շաղակրատանքը անցնում եր բոլոր սահմանները: Այդ շաղակրատանքը չեր սահմանափակվում միայն վողբասաց հորեկյարի և դաշնակցության քառասնամյա արյունոտ գործունեյության դրվատանքի ձոներով, նա վերածվում եր ֆաշիստների արյունոտ գործունեյության և պայքարի կոչի: Նա յերբեմն ծիծաղելի նախության եր հասնում, մերթ վերածվում մահամերձի անհույս զառացանքի և մերթ դառնում կյանքի ու մահու սահմանագծում՝ մաքառողի հուսակուտը, բայց բարձրագույն հառաչի:

Այսպես, Ա. Արչակունի ստորագրությամբ մի ֆաշիստ, «Հուսարերի» եջերից՝ «Հուսալքված» «հայ ժողովուրդին» և դիմում, խրախուսում, վոր նա չթաղվի հուսահատության մեջ, այլ սպասի հաղթության: Պարոն Արչակունին դառնում է, վոր «հայ ժողովուրդը» (այսինքն դաշնակցությունը) պիտի հաղթի, վորովհետև... Ա. Ահարոնյանն այդպես և ցանկանում, այդ է նրա պատգամը:

Բայց Նադարից խլվող այս դափնիներն անշուշտ սիրով են յուրացվում պարոն Ահարոնյանի կողմից, վորը... յեթե ցանկանա «կազատագրի» «հայ ժողովուրդը»... և ուրիշ վոչինչ: Վորքան դավեշտական, նույնքան հետաքրքրական ու կարեւոր է այս յերեւելթը: Դաշնակցութունը՝ պ. Ահարոնյանի անվան, նրա հորեկյանի հետ է կապում իր արկածախնդրական գործունեյությունը... «ազատագրելու հայ ժողովուրդը»:

«Հայ ժողովրդի պատառաբանումը», այսինքն՝ դարձյալ
դաշնակցության արյունոտ լծի տիրապետումը, մի լծի,
վերջի սահմանը դառնում են անդլո-ֆրանսիական իմպերիա-
լիզմի ճեղքում, այդ է Ահաբոնյանի, դաշնակցության
պատգամը, այդ նշանաբանի տակ եր տոնվում զառամած
հայդուկի հոբելյանը։ Սակայն այդ մասին ավելի պարզ
կերպով ե արտահայտվում խմբապետ Սեպուհն իր... «Զքն-
նադատական» մի հոդվածում՝ նվիրված Ահաբոնյանի
ստեղծագործություններին։

ղենք առնել և վողբասաց տերացուրի բուրվառից հրացանի վառող ծխել, յեթե նրանք փորձեն վերադառնալ Ահարոնյանի «աշխատության պտուղը»—«Հայաստանի անկախությունը» վայելելու, ապա նրանք այնպիսի պատռախան կստանան իջրհղբային Հայաստանի աշխատավորությունին, վոր «զուրկն» ել մոռանան, զենքն ել:

Սակայն նրանք այդ փորձերն անում են, նրանք կատարողությամբ ձգտում են վերադառնալ «աշխատանքի» իրենց «պտուղներին վայելմանը» նոր «փետրվարի 18» կազմակերպելով, ինտերվենցիայի միջոցով: Խմբապետ Սեպուհն այդչի թագցնում, իր «քննադատական» հոդվածում նա կոչ է անում «Արարատի ստորոտի» հայության (անշուշտ քուրդ բեկերի հետ միասին) դուրս գալ ինտերվենցիայի «վազման խոյանքներուն» մասնակցելու: Յեվ այս բոլորն անել ի պաշտիվ... Ահարոնյանի, վորպես նրա «ըմբոստական հոգու» խոսքերով դաստիարակված «ազատատենչ» մեծատառ «Հայեր»:

Յեւթի յետքերն» իր խմբագրականը վերնադրում է «Ռեպլի փետրվարի 18», յետքնա յեռանդագին կոչ է անում Խորհրդային Հայաստանում ներքին ավանտյուրա, կալապիին ապստամբութիւն կազմակերպելու, ապա խմբապետ Սեպուհն ել «քննադատական», տոնական իր այս հոդվածում, կրկնում է «Հոստաբերի» նույն մտքերը և այս ամենը կապում «մեծանուն» հոբելյարի անվան հետ:

Անդրոֆրանսիական իմպերիալիզմի և հայ ֆաշիստներին ղեկաված միջամտությունը, ներքին կուլակային ապստամբություն կազմակերպում, այդ միջոցով ինտերզոային իշխանություն տապալումը Հայաստանում, այս հարցերի չորսը Հասարակական միտքը նախադաստրաստել, — ահա պարզ Ահաբոյանի հորելյանի իսկական իմաստն ու նպատակը:

Այս հարցում սակայն խմբապետներին և դաշնակցական գործիչներին բողոքովին հետ չեն մնում հայ կղերները, լուսավորչական Եվփածնի և կաթողիկ հռովմի վեղարավոր ներկայացուցիչները: Նրանց նույնպես ամենից առաջ հե-

տաքրքրում ե «հայի ազատութիւնը», «ազատ և անկախ հայրենիքի» հարցը:

Նրանց նույնպէս առաջին հերթին հետաքրքրում ե «հայ ժողովրդի» կեղեքման նպատակով սպառնալիքներ ստեղծելու հարցը:

Մամբրե ծայրագույն վարդապետը, բացելով Ահաբոնյանի հոբելյանական հանդեսը Գահիրեյում, հորեկարին հայտարարում ե «մոխիրներու տակ ծածկված ցեղի յերդվյալ քրմապետը»:

Ապա անցնելով, հոգևորական իր կոչմանը՝ «սուրբ» որհնանքին, Փաշխտ վեղարավորը հասակորեն ձևակերպում ե հայ յեկեղեցու և դաշնակցութեան հակախորհրդային, ինտերվենցիոնիստական կոնտակտ գործունեութիւնը: Հորեկարին գիմելով, «բանաստեղծական» վոգևորութեամբ, նա հայտարարում ե. —

«Թող դալար մնա ձեռքդ հրաշագործ, պայծառ քող մնա ՀԱՆՃԱՐԴԻ (sic !!!) ստեղծագործ...»: Սակայն ինչե՞ համար այս բոլորը: Ի՞նչ նպատակներ կենսադործման համար ե, վոր «կուսակրոն» Փաշխտը գեղում ե իր որհնանքի դաշնակցական «դոհարները», վորն ե նրա փորագրված: Նույն ցավը, վորով տապալկվում ե դաշնակցութիւնը: «Դալար պիտի մնա Ահաբոնյանի ձեռքը», «պայծառ պիտի մնա», ամօթ ե կրկնել նրա... «հանճարը» — «ՀԱՅ ՏԱՌԱՊԱՆՔԸ ՅԵՐԳԵԼՈՒ, ՀԱՅ ՀՈՒՅՍԸ ԲՈՐԲՈՔԵԼՈՒ, ՀԱՅ ՀԱՎԱՏՔԸ ՀՐԱՀՐԵԼՈՒ ՅԵՎ ՀԱՅ ԱԶԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆ ԱԶԱՏ, ԱՆԿԱՆ ՀԱՅ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻՆ ՄԵՋ ՅԵՐԳԵԼՈՒ ՅԵՎ ԱՊՐԵԼՈՒ»:

Ահա հայ յեկեղեցու «աստվածահան», «քրիստոնեափայլ» պատգամը: Նրա նոր աղոթքը:

Ի՞նչով ե պակաս հայ յեկեղեցու ներկայացուցչի այս քառմենի ճառը խմբապետ Սեպուհի, դաշնակ Փաշխտաների բոլոր ծրագրային դրութիւններից: Ինչո՞վ ե գիջում նա «Հուսաբերի» ու «Հայրենիքի» ինտերվենցիոնիստական խմբագրականներին: Ինչո՞վ ե պակաս ոժանդակում հայ յեկեղեցին ինտերվենցիայի կազմակերպման գործին:

Ահաբոնյանի գովերգութեան և դրանով՝ դաշնակցու-

թեան «հավատի հանգանակին» բերած իր ծառայութեամբ հետ չի մնում նաև դաշնակցական քնարերգութիւնը: «Հուսաբերի» կողմից բանաստեղծութեան դաշնակցական Պառնասը հանված վոմն Գ. Չեքիճյան իր «սրտահուլ» լիրիկայով ցանկանում ե լրացնել խմբապետ Սեպուհի, Մամբրե ծայրագույն վարդապետի, երս-վարդապետ սրբոն Ռահանյանի և այլ հայրուկների ներքոյն ու ձոնը, վորը տեղում ե հորեկարի գլխին՝ առատութեան յեղջուրից: Որպակա սրտեղ «Հուսաբերի» Եջերից զառամյալ հորեկար հայրուկին ե գիմում. —

«Դու քահակիր ուխտավոր, խորհուրդ խորին լուսածին, Ծաղկումն ազատ տնկչեռուն, հարագառ ձայնը ցեղիս, ՅԵՎ ՀԱՐՈՒԹՅԱՆ ՀՈՒՅՍԵՐՈՒՆ ԱՐԱՐԱՏՅԱՆ

ԱՇԽԱՐՀԻՆ,

Հարգանք քեզի և Ուխտիդ, վոր յեղալ ուխտն

աւեմուս»:

Դարձյալ դաշնակցութեան մարտական ծրագրերը, դարձյալ «Արարտյան աշխարհի հարութեան հույսերը», դարձյալ արդան հոտ ու վառողի բույր: Առանց դրան դաշնակցական քնարը չի հնչում:

Յեթե Չեքիճյանի համար Ահաբոնյանը «ջահակիր ուխտավոր» ե, ապա դաշնակցական մի այլ սրտի համար, պարբերաբար «Հայրենիք» ամսագրում «Թալ ջութակի վրա» ցնորող Ուխտավորի համար, արդան ու կոտորածի ստաժավոր քնարերգակը հանդէս ե դալիս հատուցման և «վրեժի փանդիւ» հնչեցնող: Այդ ե արձանագրում բանաստեղծը «Հայրենիք» ամսագրի 1931 թ., № 3-ում, Ա. Ահաբոնյանին նվիրած իր «Փառք փանդիւիդ» վոտանավորում: Վոտանավորի ճակատը նախ դարձարված ե նվիրման տխուր տառապանքով դարձած Ահաբոնյանի շատ հատկանշական մի բանաստեղծութեան, եպիգրաֆով, ուր սրտեական իր «հանճարը» ցոյցաբերող զառամյալ վոգրասացը՝ զառացանքի երեստագրով, ի միջի սրտից աղաղակում ե. —

— ՎՐԵՋ՝ ՄԻՒՅՆ, ԼՈՎՎՐԵՋ՝ ԵՄ ՊԱՆԱՆՈՒՄ...

Ահարոնյանը «վրեժ միայն, լուկ վրեժ և պահանջում», իսկ դաշնակցութեան արյունոտ գործին ուխտած «Հայրենիք»-ի Ուխտավորը չարունակում է հայդուկային իր լիրիկան, նույն պոռոտութեամբ, վորով սիրում են դաշնակ բերթողներն «ուժեղացնել» իրենց պոեզիան: Վրեժապահանջ Ահարոնյանին դիմելով Ուխտավորը բացականչում է. —

«Ահա կերգես և յերբ հնչեն լարերդ գոռ, հրեղեն կը կայծկլտան փաթորկաշունչ գիշերներն Արարատին»:

Այս քսո Ուխտավորի՝ Ահարոնյանի «փառքի փանդի-ոի» նվագների շնորհիվ, դաշնակցական չղթայակապ «Արտավազը» հառնում է Արարատից և «Զինք կայնող ժանտ չղթաներն ապերասան ցատումով մը կը ցնցե...»: Ահարոնյանի յերգերով՝ դաշնակցական Արտավազըին հարու-թյուն տալուց հետո, Փաշիստ քնարերգակը ցնորում է, վոր նույն Ահարոնյանի յերգերում, այդ յերգերի աղբեցութեամբ «հայրենիքի մանուկները գանգուրագեղ, Տիգրան Մեծի անվերջալույս արքայութեան ի խնդիր» մկան են պրկում, կռվի յեն պատրաստվում՝ «քաղցրահամ Հայաստանի» հա-մար: Այդ կռվը դաշնակցութեան կռիւն է անդլո-Փրան-սիական իմպերիալիզմի դեկալարութեամբ, այդ կռվը պատրաստվում է սոցիալիզմի հայրենիքի դեմ, այդ կռվի համար է, վոր դաշնակցական Արտավազները կտրում են իրենց չղթաները պարոնայք Ահարոնյանի, Ուխտավորների հայդուկային յերգերում: Այդ է պատճառը, վոր նրանց այդ տիպի յերգերն արժանանում են դաշնակցական խմբա-դիրների սուսնձին ուշադրութեան:

Ահարոնյանին շոյլովող «հանճար», «քուխ Արտազ» և այլ պոռոտազոչ տիտղոսները, վոչ այլ ինչ են քան «ար-ժանի վարձատրութիւն» նրա արյունոտ գործունեյությա-նը, նրա դրական դաշնակցութեան փայլուն գործունեյու-թեան: Յեւ Ուխտավորը իր կուսակցութեան սոցիալական պատվերով շարունակում է դաշնակցական նույն շաղակրա-տանքը, նույն ծամծամած մեծարանքը, «վրեժի յերգչին».

«Փառք փանդիւղի դաշնակարված մրրիկով,

Բլլա արեւի հանճարի (դարձյալ հանճար. Ա.) ով ա-
ռաքյալ անդալանան...»:

Սակայն սրանով չի վերջանում Ահարոն բեկի արյունոտ հորեյանի շուրջն սկսված աղմուկը: Մի քանի ամիս շու-րունակ դաշնակցական մամուլը հրճվանքի չտեսնված վայ-նասուն և իրարանցում է բարձրացնում այդ հորեյանի շուրջը: «Հուսարերը», «Հայրենիքն» ու «Հառաջը» խմբա-գրականների ու հոգւածների տարաւի են թափում հորեյա-նի ու հորեյարի շուրջը: «Հուսարերն» իր բաղմամբով խմբա-յութեան յերգչը», «հայ դատի թարգմանը», «հայութեան բաժան-բաժան ու հոշոտված մասերու միացնողը», մերթ դաշնակցութեան կենտրոնական կոմիտեյի անունից՝ «Յե-գիպոսսեն կը դրկե» վողբասաց տիրացուին «Քրիստափորին (Միքայելյան. Ա.) քեզիքով և Անոր շրթունքներով ալ կը համբուրե», տիրացուի «փայլուն, արի և անրիժ ճակատը», և այլն:

Մերթ էլ Ահարոնյան դրական միջակութեանը հայտա-բարում՝ «ԹՈՒԽ ԱՐԱՄԱԶԻ», այս բառերով էլ պսակելով իր խմբագրականի վերնագրերը:

Սակայն դաշնակների համար ի՞նչ դժվար է... Արա-մազդներ ստեղծել ու Շեքսպիրներ ծնել: Յեթե նրանք ամոթ չունեցան Կոստան Զարյանի դրական վողորմելի անունը դնել Շեքսպիրի կողքին*), ո՞ւրից պիտի ամաչեն, ի՞նչ և արդելում նրանց Ահարոնյանին էլ Արամազդ հայտարարել:

Յեւ «թուխ Արամազդը» (sic!!) հուզված հորեյա-նական շոյող շաղակրատանքներից, ասում է իր շնորհակա-լութեան խոսքը, գոհունակութիւն է հայտնում հայ Փա-շիստներից՝ իրեն մատուցված դափնիների փոխարեն: Աչ-խատում վոր «փառքի» իր պատվանդանից թափվող հորեյա-

*) Այս հարցում դաշնակներից հետ չի մնում պարոն Արշակ Զո-բանյանը: Նա ցանկանում է պսակալեղ, քաղաքական ստանալ Կոստան Զարյանին «անմահութեան» դափնիներ ձանխու խնդրում գերազանցել դաշնակներին:

նական եքստազի հեղեղը վռնելով չզիջի Փաշխտ «հայր սուրբերի» և խմբապետների ազգանվեր ճառերին ու հոգ-վածներին: Աշխատում է իր «փառքի» դասինները հավա-սարապես բաժանել դաշնակցության հետ: Աշխատում է իր հորեկյարի «հեղինակավոր» խոսքը դարձնել դաշնակցու-թյան ծրագրային մի յեղեղ: Յեվ նա հայտարարում է. —

«Յես չեմ վոր գրել եմ, այլ ԽՄ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՎՈՐԻՆ Ե (այսինքն դաշնակցությունը. Ա.) բռնել իմ գրիչը քառասուն տարուց ի վեր»:

Ապա անցնելով հայ Փաշխտների քաղաքական հեռա-նկարներին, ի վոգեւորություն հայ «սրբազան հայրերի», արդյունարեւոյնների, սեղանավորների, մաքսանենդների, գոհարավաճառների ու գորգավաճառների, ավելի բորբոքե-լով իր հորեկյանական «ղգացմունքային» աշխարհը, հիվան-դագին եքստազով բացականչում է. —

«Արմե՛նիա, Արմե՛նիա... ո՛վ իմ հագու. հավիտե-նական ապաստարան ով իմ պաշտելի հայրենիք...»:

Սակայն պարոն Ահարոնյանը սրանով չի վերջացնում դաշնակցության արյունոտ դործունեւթյան իր ջատա-գովանքն ու ազիտ-պրոպի պարտականությունը: Յերբ հո-րեկյանի որերին «ամբողջ հայության» ուշադրությունն իր վրա յեր բեւեռված, երբ հայ «տղերքը», աղաներն ու ե-ֆենդինները պատրաստ էլին իր ամեն մի պահանջը կատա-րելու, նա խորամանկորեն, արտահայտելով դաշնակցու-թյան նպատակների ու ձգտումների կատարման ծրագրերը, «բանաստեղծական» չափով ու վոգեւորությամբ գրում է իր «կտակը», վորտեղ վողբում է, վոր իրեն. —

«Մնում է միայն կարստն հայրենի
Թե Արարատի ծոցում չը հանգչեմ
Յեվ Արաքսը չորսրեմ քունս հավերժական»:

Ուրեմն հարկավոր է, հագեցնել դատմյալ ծերուկի «կարոտն հայրենի», հավերժացնել նրա հորեկյանը: Հար-կավոր է միջոցներ ձեռք առնել, վորպեսզի նա իր շունչը փչի

Արարատի ստորոտում և Արաքսն որորե նրա հավիտենական քունը: Հարկավոր է արյամբ նվաճել Արարատի հովանին ու Արաքսի ափերը, Արարատյան գաղտը: Ուրեմն ի՞նչ է հարկավոր, յեթե վոչ ինտերվենցիա և ներքին խռովու-թյուններ՝ կատարելու համար «հայուն օրեցյալ» հեղինա-կի վերջին փափազը, — դաշնակցության գործն ու ծրա-գիրը:

Միայն դրանով չի սպառվում Ահարոն բեկի բանաստեղ-ծական «հանճարը», դաշնակցության գործունեւթյան քնարական հիմնավորումը, այդ քնարական հույզերով ըն-թերցող մասսաներին դաշնակցության արյունոտ գործին զինվորադրելը՝ Ահարոնյանի գրական ամենորյա գործն է: 1930 թ. մայիսի 28-ին, Հայաստանի «անկախության» տա-րեղարձի առթիվ, «Հուսաբերում», պարոն Ահարոնյանի դաշնակցական հույզերը պոռթկում են... բանաստեղծու-թյամբ և նա չափածո տողերով «հայ կործանված հայրե-նիքի» ծանր վիճակն է վողբում ու գծում նրա փրկության դաշնակցական ինտերվենցիոնիստական ուղին, կոչ անում զինվորադրվել այդ ուղիով բնթացող հայ Փաշխտների բա-նակին:

Մի այլ բանաստեղծության մեջ (հատված «Կարոտ Հայրենի» գրքից), Ահարոնյանը դարձյալ վողբակոծ ու լա-րահառաչ գրում է «հայրենիքի անցյալ փառքի» մասին:

Սակայն ինչի՞ համար է անցյալի վերհիշման այս վող-բը, դրանով ի՞նչ նպատակի յե ձգտում հեղինակը, այդ շատ պարզ է, — վորպեսզի պատմելով «հայու հայրենիքի» անցյալի փառքի մասին՝ դաշնակցական տղերանց ավելի վողեկոչի և մղի դեպի «Այլեկոծվող Արարատյան դաշտը», վորտեղ ըստ հեղինակի «մահացու խոցված Անի քաղաքի», «Աստու Կայան Վաղարշապատի», «տրտում Արմավիրի» և «Ըմբոստ Արտաշատի» շուրջը. —

«Բնած հսկաները դողում են ցատումով...

ՎՈՂՁ ԱՐԱՐԱՏՅԱՆ ԴԱՇՏՆ Ե ԱԼԵԿՍԱՆԴՐՈՒՄ:
ՀԱՅՈՑ ԱՇԽԱՐՀԻ ՀԻՆ ՎԵՐԲՆ Ե ՅԵՌՈՒՄ»:

«Անդգամ» ճնճողուկը, վոր խլում է բույնը՝ դա բանվոր դասակարգն է և քայլերիկների կոնսակցությունը, իսկ «սող-պատե կտուցով» ուրուրը, ըստ հաղուկ հեղինակի՝ վոչ այլ վոք է, քան անգլո-ֆրանսիական իմպերիալիզմը, վորը... պետք է պատուի «ճնճողուկի» սիրտը և հետ վերադարձ-նի «ծիծեռնակի» բույնը, նրա «տարիների վաստակն ու հոգու յերազը» — Հայաստանի «անկախությունը»:

1929, 1930 և 1931 թ. դարուններին նախատեսվող ին-տերվենցիան գլուխ չեկավ: Այդ է պատճառը, վոր Փաշինտ Ահարոն բեկն, ավարտելով պատմվածքը, առանց հուսա-հատվելու, «ծիծեռնակի» դաշնակցական բույնի կուրացած աչքով նայում է իմպերիալիստական հորիզոններին և սպա-սում «Մեծ Խորհրդին» հաջորդ գարնան»:

Իսկ յեթե գա ԱՅԳ ԳԱՐՈՒՆԸ, Հայաստանի բանվոր դասակարգը, վողջ Միություն պրոլետարիատի հետ միա-սին, «մեծ խորհուրդով», կարող կլինի Ահարոնյանի — ԴԱՇ-ՆԱԿՑՈՒԹՅԱՆ կարացած աչքի հետ միասին՝ փշրել նաև նրա գանգը և այն արյունոտ ձեռները՝ վորոնք «հեռու հորի-զոններից» կջնմացնեն այդ գաբունը:

ԱՅԳ ԿԼԻՆԻ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՄԱՀՈՒ ԳԱՐՈՒՆԸ:

1931 թ., ոգոստոս.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԱՇԻՉՄԻ ՍՔԵՄԱՎՈՐ ՔՆԱՐԵՐԳՈՒՆ

Ել ավելի ուժեղացնել մեր սխտեմա-տիկ պայքարը Դաշնակցության, վորպես հայկական բուրժուազիայի փաշիստական կուսակցության դեմ:

ՀԿ (Բ) Կ 8-ԲԳ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻ ԲԱՆԱՁԵՎԻՑ

Խորհրդային Միության, Խորհրդային Հայաստանի դեմ ուղղված իր ինտերվենցիոնիստական գործունեության հա-մար, դեռևս մոլորված աշխատավորական փոքրամիջ իտա-վերին իր ազդեցություն տակը պահելու, նոր զանգվածներին այդ ազդեցություն սահմանը ձգելու մտքով, դաշնակցու-թյունը քիչ տեղ չե, վոր հատկացնում է արվեստին և գրա-կանությունը:

Գեղարվեստական գրականությունը դաշնակցության կողմից հավասարապես սպասարկություն է դրվում իր ար-յունոտ ծրագրերի իրագործման համար, այնպես, ինչպես հերյուրալի, վալրահաջող և թունոտ խմբագրականները, ինչպես Փարիզի և Բոստոնի կաֆե-շանտաններում թխված «սեփական թղթակցությունների» տարափը... Հայաստանի «ավերման և ժողովրդի բնաջնջման» մասին: Յեվ այդ գե-ղարվեստական գրականությունը նույնքան նողկալի չե, նույնքան յեպերելի, նույն դասակարգային ատելությամբ լեցուն դեպի պրոլետարական դիկտատուրան, վորքան Փրան-սիական, անգլիական, ամերիկյան իմպերիալիզմի փշրանք-ներով սնվող իրենց թերթուկների խմբագրականները:

Չե՞ վոր գեղարվեստական գրականությունը կարողա-
նում է ավելի շուտ ներգործել անդիտակից մասսաների վրա,
քան իրենց ձանձրալի հողվածներն ու թխածո «թղթակցու-
թյունները»: Չե՞ վոր գեղարվեստական գրականությունը
կոչված է համակելու մասսաներին, միացնելու իրար՝ մի-
ևնույն գործի շուրջը. իսկ «Հուսարներ»-ի խմբագրությունը՝
կապիտալիստական աշխարհի կրիդիսի, գործազրկության,
անոթության ճիրաններում դալարվող հաղարավոր հայ աշ-
խատավորներին կոչ է անում— «Վարդապետ Կարաբեկ, միա-
նա՛մ»: միանալ է հորդորոնմ նա դաշնակցության գործի,
դաշնակցության դրոշի շուրջ: Գեղարվեստական գրականու-
թյունը հանդես է գալիս այդ միացմանը, համախմբմանը
նպաստող կարեւոր աղբակներէից մեկը:

Դաշնակցության գեղարվեստական գրականության դեմ-
քի, նրա ֆաշիստական ելուցյան մասին մենք առիթ ունեցել
ենք խոսելու, այսօր մենք կանգ ենք առնելու դաշնակցական
գրական հորիզոնում իր փայլով նոր միայն աչքի ընկող մի
դեմքի մասին, վորի առաջին գրքի հանդես դալը ջերմ կեր-
պով վողջունակեց դաշնակցական մամուլի կողմից, արժանա-
նալով հատուկ խմբագրականներ:

Գրքի հեղինակն է Մխիթարյան յերիտասարդ սերնդի
ներկայացուցիչներից «հայր» Վահան Հովհաննիսյանը:
Գիրքը վերնագրված է «Հայրենի կրակարան»: Ինչպես տես-
նվում է բալական դաշնակցական վերնագրի:

«Հայրենի կրակարան»-ի մասին, հիացմունքի լորձուն-
քը միտնում է, դաշնակցական պաշտոնական որդան «Հու-
սարներ» իր խմբագրականում այսպես է ավետում.—

«Ահա մի նոր բանաստեղծ:

Աստղ մը պայծառ ու գրավիչ մեր գրական յերկնա-
կամարին վրա... վոր նոր բոցավառվող կրակարանի
նման կը փռվի հայ հողիներու և հայրենի հողերուն
վրա...»:

Այժմ տեսնենք թե ի՞նչ հուր է այրվում դաշնակցու-
թյան խնկարկած այս «կրակարանում», վո՞րն է այդ հուրը,

վորտեղ իր դաշնակցական հոգու խունկն է ծխում «Հուսա-
րներ»-ի սլոնոն խմբագիրը:

Նախ և առաջ յերիտասարդ կաթոլիկ «հոր» այս «կրա-
կարանը» զուրկ է եպիքական կտորներից. նա ամբողջովին
հաղեցված է քնարերգությամբ, դաշնակցական, ֆաշիս-
տական քնարերգությամբ: Հայ ցեղը, նրա «նվիրական»,
պատմական անցյալը, հայ յեկեղեցին, հայ դուռնապանը,—
ահա գրքի հիմնական առանցքը, չմոռանա՞նք ասել, վոր
յերիտասարդ «հորն» դադարեցնում է նաև սիրո, բնության
անձնական քնարերգությունը, ինչպես նաև... Հայաստանի
բանվորը:

Հայ ցեղի, նրա իդեալականացրած անցյալն, հայ յե-
ղեղեցու և հեթանոսական մեհյանների փառքի ու չքեղանքի
մասին յերգել է դեռևս Դանիել Վարուժանը, ավելի ուժեղ,
ավելի տաղանդավոր, այս հարցում «հայր» Վահանը նրա
անչորհք եպիգոնն է հանդիսանում:

Յեղը, «ցեղային չքեղանքը», վորպես պայքարի գնդ,
դաշնակցությունն ամուր է բռնում իր դողացող ձեռնե-
րում: Այդ ցեղի և ցեղային իդեալականացման շուրջը նա
ցանկանում է՝ համախմբել անդիտակից զանդվածնե-
րին՝ իր արյունաբոս ծրագրերն իրագործելու համար:
Այդ է պատճառը, վոր դաշնակցական մամուլը լի յե ցեղա-
նական այնքան ծավալած «խնդիրներով» (այս հարցում
նույնպես, դաշնակցներից հետ չեն մնում ռամկավարները):
Տարագրվում են բաղմաթիվ «ուսումնասիրություններ» հայ
ցեղի յեղակի, բացառիկ, դերի ու տեղի մասին՝ վողջ աշ-
խարհի կուլտուրայի մեջ և այլն: Հաճախ էլ յուրայինների
ցեղային դրացմունքներն ավելի դրդեցնում համար՝ նրանք
գիմում են օտարներին, նրանցից վարակիչ որինակներ
բերելով: Նույն «Հուսարների» խմբագրությունը հուզում-
նակոծ տոնով է պատմում 27 ուսու սպիտակ դվարդիական
ուպաների «ցեղային չքեղանքի» յերույթը:

«Այսպիսով ցեղային չքեղանքին,—գրում է
«Հուսարներն» իր խմբագրականում, — 27 ճերմակ
ուսուներ, բոլորն ալ դինվորականներ,—սպառ ու գին-

վոր, — ուսանական յերգեցու ընտիր ցանկով բեմ յեւան,
հուզեցին ուկընդիրները, անոնցմէ ջերմ ծախեր խե-
ցին ու հոսկե (Գահիրեյից Ա.) մեկնեցան՝ ցեղային
յերգի ձայնը դադութե դադութ հընչեցնելու...»
(«Հուսաբեր» 1931 թ., № 286):

«Հուսաբեր»-ի խմբագրի ցեղային դպրոցականները հու-
զող ղեպքը, ինչպես տեսնում եք, հանդիսանում է 27 սպի-
տակ տարագիր գինւորականների յերգերի յերեկոն, վորն
հաւանորեն նրանք կազմակերպել են անդործութունից և
անխորտակութունից: (Ներկայումս նրանք ել ստիպւած չեն
լինի նման «ցեղային շքեղանքով» մուրալու, քանի վոր ճա-
պոնական և առհասարակ յեվրոպական իմպերիալիզմը
նրանց լավ է վճարում իՍՀՄ-ի դեմ նոր ինտերվենցիա
կազմակերպելու համար՝ նրանց Մանջուրիա համախմբե-
լով: Չե՞ վոր այստեղ ևս «ճերմակ ուսերու» «ցեղային
շքեղանքը» ավելի կարեւոր է, քան յերգի մեջ, և այս «շքե-
ղանքին» պարոնայք դաշնակցականները ավելի յեն նախան-
ձում, քան նրանց թանգ զնանոց համերգին, վորովհետեւ
վերջինիս թե քաղաքական և թե նյութական ոգուտներն ա-
վելի մեծ են: Սակայն զուր են նախանձում պարոնայք
դաշնակները, չե՞ վոր այս հարցում յեվրոպական իմպե-
րիալիզմի աչքը՝ դաշնակների վրա նույնքան քաղցր է,
վորքան «սպիտակ ուսերու»: Չե՞ վոր այս հարցումն ել դաշ-
նակները վոջնջով հետ չեն մնում «ճերմակ ուսեր»-ից:

Տարված ուս սպաների «դեղարվեստական» յելույթից,
«Հուսաբեր»-ի խմբագիրը կշտամբում է յուրայիններին,
«ինքնաքննադատությամբ» և դբաղվում, թե ինչո՞ւ իրենք
ել չեն կարողանում նման «խիզախությամբ» դրսևորելու
իրենց «ցեղային հանճարը», չե՞, վոր ըստ պարոնայք դաշ-
նակների այդ հանճարն՝ ավելի հնարավորութուններ ու
տվյալներ ունի իր վրա գրավելու «քաղաքակիրթ Յեվրոպիո»
ուշադրութունը, քան վորեւէ այլ ցեղային հանճար:

Յեղը, ցեղային հարցը դաշնակցության համար անոգուտ
հարց կլիներ, յեթե այդ չկապվեր վորոշ տերիտորիայի հետ,
տվյալ ղեպքում Հայաստանի՝ «Հայուն հայրենիքի» հետ:

Յեւ ցեղն ու ցեղայինը կոչված են վերստեղծելու, վերստա-
նալու այդ հայրենիքը, — ահա դաշնակցության որակարգի
հարցը: Հայրենիքի, Հայաստանի, պատմական անցյալ Հա-
յաստանի, ներկա Հայաստանի հարցը դաշնակցական խմբ-
ագրողների, հոկտոբրների, խմբապետների չափ, հաճախ
նրանցից ավելի շատ, դբաղեցնում է նաև դաշնակ քերթող-
ներին ու վիպասաններին: Ներկա Հայաստանին տիրանալու
համար դաշնակներին հատուկ է և ձեռնառն իդեալակա-
նացնել, շքեղացնել անցյալ Հայաստանը, ներբողել նրա
տխուր վիպասակները, ներբողել կործանված յեկեղեցիներն
ու ատրուշանները, ներբողել խորտակված դուցազնու-
թյունները և դբանով դաշնակցական սերնդին զինել — «հին
դարերու խորհրդով», «գոռ Բարսամա կառափով յեկող
Վահագնի, Գայլ Վահանի հարվածով» (Հ. Վ. Հովհաննիս-
յան — «Հայրենի կրակարան»):

Յեթե ցեղի ու ցեղայինի իդեալականացման մեջ «հայր»
Վահանը հանդիսանում էր Վարուժանի եպիգոնը, ապա
հայրենիքի և նրա նվաճման համար մղվող պայքարի պատ-
կերացման մեջ ինչպես յերեւում է, նրան հանդիստ չեն տա-
լիս կառափնարանների և մոխրակույտերի վաստակավոր կա-
չաղակ՝ Ավետիս Ահարոնյանի արյունոտ դափնիները:
«Հայր» Վահանը, սակայն, փորձում է ավելի խիզախել,
ավելի դարգացնել Ահարոնյանին:

Յեթե Ահարոնյանը, իր արյունոտ հորելյանի առթիվ՝
դաշնակ դործիչներին ու խմբապետներին ղիմելով ուխտ եր-
անում թե. —

«Մնում է միայն կարոտն հայրենի,

թե Արարատի ծոցում չը հանդչեմ

Յեւ Արաքսը չորրե քունս հալերժական»,

Ապա Փաշիստ «հայր սուրբը» հավատացած տոնով բա-
ցականչում է. —

«Յես չեմ մեռնիր, քեզ չեմ մոռնար Հայաստան

Հուլիս կոչված դրանիտ,

կը հավատամ զավակներուդ քաջության,

Գո հարությանդ, քո փառքիդ»:

Նա, Ահարոնյանի նման չէ յերկմտում, նա ավելի «խի-
ղա՛խ» է, նա հավատում է Հայաստանի «զավակներում»՝
դաշնակցականներին քաջությանը, նա հավատում է Հայաս-
տանի «հարությանը», նրա «խառքին», վոչ միայն հավա-
տում, այլև անձնապես պայքարում է այդ «հարության»
համար՝ «քաջ զավակներում» Ֆաշիստական, ինտերվենցիո-
նիստական բանակում, կաթոլիկական իր սքեմին սեղմած
դաշնակցական քնարը:

Հայու և Հայաստանի մասին քնարերգելիս Փաշխո-
«հոր» եքստադին իր դազաթնակեօին է հասնում—«Յես հա-
յուքյամբ կուգեմ հարբիլ» աղադակում է նա դաշնակցա-
կան խմբադիրներին, եքս-մինիստրներին և խմբապետներին
չոնթալից ծախերի տակ: Նրա հարբեցողության այս մոլի-
զին փափազը կարող է չարթել դաշնակցական Փաշխոտա-
կան վոլլ բանակի նախանձը: Հայությամբ հանրում է
«հայր» Վահան Հովհաննիսյանը, վորպեսզի կարողանա—

«Վառել ջահերն իմ Անիիս

Հրակայանալ ու տարածվիլ...»:

Անիի, վոչ միայն Անիի, այլև հին Փեոդալական Հա-
յաստանի ամեն մի փշրանք, ամեն մի բեկոր ահադին նյութ
է, վոգեորիչ մուսա յե դաշնակ բոլոր քերթողներին և ար-
ձակադիրներին համար, մուսա, վորը վոչ միայն «յերկու-
վոսկիով կուգա» ինչպես ասում է անմահ Պարոնյանը, այլև
դաշնակցական կուսակցության սոցիալական պատվիրով:

Յեթե չաղակրատ յեղերբերդու Ալ. Ահարոնյանը սըր-
տատորով փախադում է իր կուսակցության կողմից նվաճ-
ված տեանել այն յերկրամասերը, ուր ծվարել են «մահացու-
խոցված Անի քաղաքը», «Աստու կայան Վաղարշապատը»,
«արտում Արմավիրը», «ըմբոստ Արտաշատը» և այլն, ապա
«հայր» Վահանը նույնպես սառնարյուն չի դեպի դաշնակ-
ցական դրականության սև բիրթայում մեծ դին ունեցող այս
ապրանքները: Նա հեծկտանքով ձգում է իր քնարի լա-
րերը—

«Ափ մ' ինձ տրվեք մարգարտի
Վոսկեղոծված Սեվանես,
Ճյուղ մը դալար արմավի
Նահատակված Անիես»:

Նա նվագում է «դիցական ծնունդ» Վան-Տոսպի անցած
փառքը, «զոհարի պես վոգեկույզները Գողթանի», «Աստվա-
ծացած անունը Արմավիրի» ուր—

«Դիցական տոն, Հաչախատի դիչերներ,
Ու կաթնաթույր Սոսիեն լույս կտեղար»:

Սակայն դաշնակցական մարտական զաղափարախոս
չեք լինի «հայր» Վահանը, յեթե ախոսանքով հիշելով
Ֆեոդալական անցյալի «փառքն» ու «պարծանքը», դրանով
վերջակետ դներ իր քնարական հույզերին:

Դաշնակցության համար հայ Փեոդալական, հեթանո-
սական անցյալի աստվածացումը, ինչպես վերևում հիշա-
տակեցինք, միայն և միմիայն հետապնդում է իրենց ներկա
արյունոտ ծրագրերի իրականացումը, անդիտակից մասսա-
ների աղդային, ցեղային զղացմունքների զրգոումը՝ իրենց
Փաշխոտական գործունեյության համար: Յեվ սքեմավոր
Փաշխոտ քնարերգուն միֆային պաճուճանքներով զարդար-
ված ներկայացնելով Արմավիրի, Անիի «աստվածությամբ
բոցավառ» անցյալը, միաժամանակ կոչ է անում պայքարի
յեղեղ, նվաճելու այդ անցյալը՝ դաշնակցության, միջադ-
գային իմպերիալիզմի դրոշակով, և վերակենդանացնել,
ոստավրացիայի յենթարկել Փեոդալական անցյալի «պա-
լաաներուն տեսիլները», «աստվածացած մարդիքն ու արքա-
ները»: Այդ նպատակով, նա խոսքը հիմնակործան Արմավիրին
ուղղելով, դրանով իսկ Փաշխոտական իրենց բանակի վոգե-
վորությունը բարձրացնելու միտումով, բացականչում է—

«Ձա՛րկ վերբատին բամբրունքուդ լարն հզոր,
Վոր մենք լոկեք ջաջերուդ յերդն հաղթական,
Վոր պարզվի քո հին դրոշն Արամյան,
Արծիվներու մեջն արեգակ մը բոսոր»:

Ապա, նույն Արմավիրին, նույն «հայ ժողովրդին» (իմա

դաշնակցութեանը) դիմելով, «հայր» վահանը քաջութեամբ
ստանով շարունակում է. —

«Սոսովք ունիս յերկունքիդ մեջ դիցական
կը սպասեմ յես քու զարթումիդ հայկական»:

Նա վոչ միայն հավատում է դաշնակցութեան ձեռնար-
կած՝ Հայաստանի «դիցական յերկունքին» և «զարթումին
հայկական», այլև ակտիվորեն պայքարում է դրա համար,
սահա թե ինչու այս «քանաստեղծականն նոր աստղի» յերե-
վան դաշն աշնդես թմբուկով ու ծննդաներով դիմաւորվեց
դաշնակցական խմբագիրներին և լիզեհներին կողմից:

«Ինչպե՞ս յերկունքին», «հայկական զարթումին» հա-
մար նախ և առաջ հարկավոր է ակտիվ պայքար, հարկավոր
է բանակ և հերոսութիւն, այդ իսկ պատճառով «հայր»
վահանը՝ «Յեկիր ասպետ» փերնազիբը կրող իր բանաստեղ-
ծութեամբ դիմելով դաշնակցական անցյալ փառքի, հայ-
դուկութեան, խմբակետութեան սիմվոլ՝ Անդրանիկին, նրա
մահից հետո յեւ նրան հրաւիրում է մարտնչելու Հայաստանի
դաշնակցական «հարութեան» համար: Նա հաւատացնում է
մահացած «ասպետին», վոր դեռ —

«Ահ և դողումն է վիշապի քո սովերդ

Լեռներու մեջ մարմնացած»:

Նա սրտազին կոչ է անում Անդրանիկին թե. —

«Յեկիր ասպետ պատերազմի սիրահար»

Յեկ զորավար և մարտիկ...»:

Դաշնակցութեան լնտերվենցիոնիստական գործունէյու-
թեան համար, ամենից առաջ նրանց հարկավոր է «պատե-
րազմի սիրահար» զորավարներ և մարտիկներ, իսկ Անդրա-
նիկը վարպէս աշխատիւն իդեալ է նրանց համար և այդ է
պատճառը, վոր սքեմավոր քնարերգուն նրա ասպետական
համբաւն է դեղգեղում ներկայումս, յերբ «ասպետը» չկա:
Նա դառնում է, վոր «անձուկ և մութ դամբանը» ասպետի հա-
մար, նա հորդորում է, թախանձում է, — «զարժիր ասպետ...»

«Յեկ զը սպասեն կույսերն Հայոց Նայիրյան
Դարուններով խնկարույր»:

Սակայն ասպետի և զորավարների համար նախ և առաջ
բանակ է հարկավոր, կոլով ույժ, թնդամոթի միս, զորն
անդլո-Ֆրանսիական իմպերիալիզմի ցուցմունքներով և թե-
լադրանքով պայքարի՝ միաժամանակ հայկական Փաշիգմի
նպատակների իրագործման համար: Այս հարցը, սեփական
զորքի և բանակի հարցը, ամենից «ցափոտ» հարցն է դաշնակ-
ցութեան համար: Գնալով նրանց բանակի շարքերը նոսրա-
նում են: Աշխատավոր հայութեան արտասահմանյան դանդ-
վածները, մեկ անգամ ընդմիջտ յերես են դարձնում իրենց
յերկարամյա դահիճ՝ դաշնակցութեանից: Դեպի Սորհրդա-
յին Հայաստանը կաղմակերպված ներգաղթը մի նոր հարված
էր հայկական Փաշիգմի կուսակցութեանը: Աշխատավորու-
թեան մոլորված մասի վերջին խմբերը լքում են նրա արյու-
նոտ դրոշակը: Այս է պատճառը, վոր ներկայումս դաշնակ-
ցութեանը մահու և կենաց պայքար է մղում արտասահմա-
նում իր «հեղինակութեանը» բարձր պահելու, այլև իր բա-
նակը հարստացնելու՝ նոր ղեկավարներով, լստանց վորի չեն կո-
րով իրագործվել նրա լնտերվենցիոնիստական արյունոտ
ծրագրերը:

Յերիտասարդութեան հարցը՝ դաշնակցութեան ակտուալ
հարցերից մեկն է հանդիսանում, առավել ևս չափահաս
վորերի հարցը, վորովհետեւ վերջիններս պատարտութիւն-
յանով թալան միս կարող են լինել իրենց լնտերվենցիոնիստա-
կան բանակի համար:

Սակայն ավելի վրդովեցուցիչ և յուր տեսակի չունեւած
ցինիզմ է դաշնակցութեան կողմից կաղմակերպված հայ չա-
փահաս վորերի արյունոտ վաճառքը: Իմպերիալիստական
պատերազմի և դաշնակցութեան կործանարար քաղաքական-
ութեան այդ դահերի, կործանումից ու կոտորածներից հո-
յոպրած բեկորների արյան դեով, դաշնակցութեանը ցունկա-
նում է առաջ վարել անգլիական իմպերիալիզմի՝ իր սուր
սպասարկութեան սև գործը: Այդ նպատակով է, վոր նա դաշն
է կոտմ Հոյբունի հետ, նրան 50.000 չափահաս հայ վորեր
որամազբելու համար: Աթենքի «Նոր շարժում» թերթը մեր-
կացնելով դաշնակցութեան հրեշային այդ գործը, գրում է. —

«Բանակցություններ տեղի ունեցած են Աթենքի մեջ, Հոյբունի ներկայացուցիչներու և դաշնակ բյուրոյի ներկայացուցիչ Շ. Միսաքյանի միջև»:

Այդ բանակցություններեն կը պարզվի, վոր դաշնակները Հոյբունին խոստացած են 50.000 չափահաս հայ վորբեր շարժման մեջ դնել թրքական ճակատի վրա կոպկու՝ անգլիական զենքերով և ռազմախուժերով սպառազինված»:

Պայքար յերիտասարդության համար ու հայ յերիտասարդությանն իր արյունոտ դրոշակի տակ համախմբելու և անգլո-թրքանական իմպերիալիզմի ինտերվենցիոնիստական դործին սպասարկության դնելու գործը հանդիսանում է դաշնակցության կենտրոնական խնդիրներից մեկը: Այդ մասին քիչ մեկան չի սպառվում և քիչ հոգւածներ չեն տեղում դաշնակցական թերթերից: Գեղարվեստական գրականությունը նույնպես իր «սպառվալոր» անելիքն ունի դաշնակցական այդ արյունոտ գործարքի մեջ: Այդ է պատճառը, վոր դաշնակցական գեղարվեստական գրականությունը չափազանց մեծ ուշադրություն և «սրտացավ» վերաբերմունք է հանդես բերում դեպի յերիտասարդության «աղգային» դատարարությունը, դեպի նրա Փաշիզացիան:

Յեթե հարկավոր է 50.000 հայ վորբեր տրամադրել Բրդաստանի և Հայաստանի «անկախության» համար պայքարելու, ապա հարկավոր է այդ հարցն արծարծել նաև գեղարվեստական գրականության մեջ, հարկավոր է արվեստի ավելի նուրբ միջոցներով աղղել հայ յերիտասարդության «աղգային զգացումներու» վրա, հարկավոր է դիպչել նրանց սրտի «աղգային լարերուն»: Այդ նպատակով ևլ դաշնակցական գեղարվեստական գրականությունը պատկառելի տեղ է հատկացնում յերիտասարդության հայրենասիրական, դաշնակամիրական-ֆաշիստական տրամադրության պատրաստման և բարձրացման խնդրին:

Այդ ուղղությամբ յեղած նյութերի մեջ չափազանց հատկանշական է «հայր» Վահան Հովհաննիսյանի գիրքը: Դաշնակցական վոչ մի քերթող և արձակագիր դեռ չի կարո-

ղացել ամբողջովին հասկանալ ու կենսագործել դաշնակցական գեղարվեստական գրականության Փաշիզացիայի շրջադարձի կարևորությունը, վորքան այդ կենսագործել է կաթոլիկ-ֆաշիստ քերթողը: Գուցե նրան ոժանդակել է այն «բարեպատեհ» առիթը, վոր կաթոլիկ «հայրն» ապրում ու տեղծագործում է Փաշիզմի հայրենիքում, Մոսկովինի և Պիոս 11-րդ պապի «բարձր հովանավորության» ներքո:

Յեթե դաշնակցությանը հարկավոր է անգլիական զենքով սպառազինել և «շրջանառության մեջ» դնել 50.000 հայ վորբեր, ապա նախ և առաջ հարկավոր է նրա մեջ ավելի «բորբոքել հայու արյունը», «սորվեցնել պապերու՝ քաջի խոսքերն ու մարտական քայլերգները», «խաչի և հավատքի լույսեր բորբոքել», «հայու սիրտ մը դնել անոր մեջ»: Այդ խիստ կարևոր և «վսեմ» պարտականությունն իր վեղարավոր սև ուսերին է առնում քերթող «հայր» Փաշիստը:

Յեւ ահա դաշնակցության քնարական մունետիկ «հայր» Վահան Հովհաննիսյանը՝ «բոլոր հայ վորբերուն» է դիմում՝ իր նախընթացը չունեցող Փաշիստական մի բանաստեղծությամբ: Այսպես է սկսվում այդ բանաստեղծությունը.—

«Փողոցին մեջ յեթե յերբեք հանդիպիք
Լակոտ մը մերկ, սև ու խոշոր աչքերով,
Վոր կը շրջի սուշելով «Մեր հայրենիք»,
Բերեք ինձ զայն, բերեք իմ գիրկըս սիրով:

«Պիտի պաղնեմ անոր ճակատը մըրոտ,
Դրոշմելով այնտեղ հողի մ' ապստամբ...» և այլն:

Նա այդ «լակոտին», բոլոր նման «լակոտներուն», «բոլոր հայ վորբերուն» պետք է դարձնի «առյուծաբաշ մարտիկներ», նրանց ստահակ հողիներու տեղ՝ պետք է վառի «առավոտ» Հայաստանի արեգակին պերճությամբ: Նա խոստանում է այդ վորբերին տալ «ահագնության Տիգրաններու հանճարը» և «Վարդանի մութ կարմրությունը սրտի»։ Նա խոստանում է ձուլել նրանց բազուկները յերկաթից, տալ նրանց.—

«Միրո մը պողպատ, արեւ աչքեր հըրափառ-
վորպէս հոգի շնչեմ խըրոխտ բուրը մեր,
Թիկունք տալով կողը Մասյայ վեհափառ»:

Յեւ այս բոլորից հետո, «Վահագներու աստվածային արշուներն սերված» այս անհաղթ, տիտանները՝ ըստ Փաշիստ քնարերգակի, ըստ դաշնակցութեան սոցիալական պատ վերի, պետք է դուրս գան՝ «հընադանդ հայրենիքի որենքին», սլաքարելու հայկական Փաշիգմի, համաշխարհային Փաշիգմի դըրռակով՝ Խորհրդային Միութեան, Խորհրդային Հայաստանի դեմ: Ահա «հայր» Վահանի բնական պեղումները ամբողջ իմաստը:

Սահայն Միթարյան խուցերի յերիտասարդ «աղաշ-խարհողին» պետք է հայտնի լինի, վոր յեքե «Վահագներու աստվածային արշուներն սերված» դաշնակցական փեդայիններն ու ասպետները հարկ համարեցին մեր սահմանների մօտ հանդիպելու Հայաստանի բանվորներից և գյուղացիներից սերված կարմիր բանակին, ապա նրանց «Մասյայ կողերը վեհափառ»՝ կհանդիպեն այնպիսի հարվածների, վոր վերջնականապէս ջարդ ու փշուր կլինեն:

Վահագնի այդ որսպակաւ շառավիղները կհանդիպեն աֆիլիսյան սեփաւորքյան և այն ժամանակ, «հայր» վահան Հովհաննիսյանին կմնա իր բնարով, ծերունի Պրիամուսի նման՝ դեգերել յուրայինների դիակներէ մօտ և վաղրալ դառնագին:

Մենք հարկ չենք համարում ընթերցողներին դբաղեցնել և կանգ առնել «հայր» Վահան Հովհաննիսյանի սիրո և բնութեան յերգերին: Կանգ չենք առնելու նաև նրա կղերական զեղումներին, ուր սքեմավոր Փաշիստ քնարերգուն մերթ դեղերում և կիսակործան յեկեղեցիների ու տաճարների շուրջը, մերթ վողբում և հայկական շարականների փառքը, մերթ հուռափառված «Արագածի սարին վրա կռպտե վոր

Ձատիկը դա», մերթ եւ Տիրամոր շուրթերի «ծաղկման» քնարական գովքն և անուամբ —

«Յողը վըշտին կը ծաղկի չրթներուն մեջ Տիրամոր,
Սիրո ժպիւնը վրան»:

Կղերական այս քերթվածների թիվը բաւական չափ և կաթոլիկ «հոր» դբբում, յեթե մենք հիշատակելու լինենք նրա մի մասի վերնագրերն անգամ, ապա ընթերցողը պարզ գաղափար կկազմի նրանց ուսկցիոն, հակահեղափոխական բովանդակութեան մասին: Ահա — «Սրբութեան կանթեղը», «Լուսավորչի կանթեղը», «Վանականներ», «Զատիկ», «Համագած յեկեղեցին», «Սրբազան լեռը», «Շարական», «Խորանկիր», «Իմ շարականս» և այլն, և այլն:

Այս տիպի գրվածքների կողքին կաթոլիկ քնարերգուն ունի սակայն մի բանաստեղծություն՝ «Հայաստանի բանվորին» վերնագրով, վորը նորութեամբ պետք է համարել դաշնակցական քնարերգութեան մեջ: Այստեղ քերթող «հոր» քնարական հանդիմանութեանն աշտեղ և հասնում, վոր նա ուղղակի Հայաստանի բանվորին է դիմում... դաշնակցութեան ծրագրերն իրագործելու համար: (Լա՛վ հասցե յե վերցրել, խո՛ւք չկա):

Միթարյան խուցերի յերիտասարդ բնակչին մի՞թե ծանոթ չի, վոր դեռ 12 տարի սրանից առաջ, Հայաստանի բանվորը, աշխատավոր գյուղացու ոժանդակութեամբ, վերջնականապէս ջարդ ու փշուր արեց «Վահագնադարմ» խմբապետների արշուներ տիրապետութեանը: Կամ դուցե կաթոլիկ քերթողը կարծում է, վոր իր չափածո զեղումներն այնքան ազդեցիկ կլինեն, վոր այդ բանվորը կարող կլինի մի պահ ունկնդրել, սքանչանա՛լ նրանով: Չե՞ վոր «հայր» Վահանը կանգ չի առնում նաև այդ բանվորի «ցեղայնական» «զգայուն» լարերը շոյելու առաջ: Նա, այդ բանվորին դիմելով, վորի «յերականերուն մեջ գեղի ամբողջ արիւթյունն և հորդած», կոչ է անում —

«Կովե՛ կայծակ ու պողպատ,
Վոր սուր շինվի մօլոցքով»:

Յեւ «մոլուցքով շինվող» այդ սուրը («հայր» քնարեր-
դույն խելքի՛ն մտիկ) պետք է ոգտադործվի դաշնակցու-
թյան նպատակները իրադրոժման համար, նա պետք է
«փառքերու ճամբա բացե, ուրկե անցնի Հայաստանը», նա
պետք է վերածնի հին, ֆեոդալական, դաշնակցական Հա-
յաստանը: Նա հորդորում է Հայաստանի բանվորին աշխա-
տել ավելի յեռանդադին, ավելի անխոնջ, մի խոսքով աշխա-
տել «հարվածախորեն», դաշնակցության համար «փառքերու
ճամբաներ» բացելու:

Ինչ խոսք այն մասին, վոր Հայաստանի բանվորներն ու
կոլանտեսական գյուղացիներն աշխատում են յեռանդադին,
սակայն մի «չնչին» տարբերությամբ, վոր նրանք վա՛ր թե դաշ-
նակցության «փառքերու մամբաներն» են բացում, այլ գե-
րեզմանի մամբաներ»: Այս «փոքրիկ» տարբերությունը,
հարկ ենք համարում քերթող «հորը» տեղեկացնելու, վոր-
պետքի նա իր գրքի յերկրորդ հրատարակության մեջ, կամ
նոր հրատարակելիք քնարական այլ գրքում, սանկ պղտիկ
շտկում մը ընե...

Սակայն սքեմավոր դաշնակցականը դեռ հանձնվում է
իր քնարական զեղումներին, նա դեռ հորդորում է Հայաստա-
նի բանվորին «անցյալի փառքերով» վերածնել «Յերիտա-
սարդ Հայաստանը»: Նա քնարական հորդոր է կարդում...

«Հարվածներուդ բարբառով՝

Յեզիցի լույս որհնության,

Վոր վերածնի փառքերով

Յերիտասարդ Հայաստան»:

Այս «սրտաշա՛րժ» պատկերը կենսադործելուց հետո
(«Յնձա և ուրա՛խ լեր» Հայաստանի բանվոր), Փաշեոս
«հայրը» քեզ խոստանում է.—

«Հայնժամ ճակատդ դրոշմե՛մ՝

Տրդատներու ուժգնությամբ,

Գեղեցկությունը վսեմ

Մեր լեռներուն ապըստամբ»:

— Կերած ապո՛ւրը տես,—այսպես կպատասխանեյին
Հայաստանի բանվորները «հայր» Վահանի քնարական կո-
չին: Յեւ ավելի յեռանդադին կշարունակեյին տեղալ իրենց
կառուցողական հարվածները, վորոնց տարափի տակ վերջ-
նականապես մահին են հանձնվելու «հայր» Վահանների քնա-
րական հայդուկային կոչերը:

Հայաստանի բանվորը, Անդրկովկասյան և վոյց Միու-
քյան բանվորների, կոլանտեսական գյուղացիների, աշխա-
տավորական լայն զանգվածների հետ միասին, կոմունիստե-
կան կուսակցության ղեկավարությամբ, կրկնապատկված
յեռանդով, հնչեցնում են «աշխատանքի յերգը հգոր», նրանք
խիզախորեն կերտում են այն գեմեքը, վորոնք վերջնականա-
պես ջախջախելու յեն «վախագնյան արշունեն սերված» հայ-
դուկների «Մասյաց» կողերը, վորքան ել վերջիններս զին-
ված լինեն «հայր» վահանի քնարական վախանով: Նրանք,
Հայաստանի բանվորները, դարբնում են սոցիալիստական
հգոր Հայաստանը, վորի ինդուստրիկ, գրահակուռ կոդերին
գարնվելով ջարդ ու փշուր կլինեն դաշնակցական քալիքը-
փուկների հորդանքը, վորքան ել նրանք գան ագլո-ֆրանսիա-
կան իմպերիալիզմի բանակների շարքերում, նրանց անփ-
ջական ղեկավարությամբ: Ջարդ ու փշուր կլինեն այնպես,
ինչպես ջրերը՝ վիթխարի ժայռի կողերին:

Իսկ Փաշեոս «հոր» քնարական, ծրագրային կոչին,
նրանք, Հայաստանի բանվորները, պատասխանում են հոմե-
րական քրքիջով միայն:

Դաշնակցական, Փաշեոսական դրականության կոչքին,
արտասահմանում արդեն հետզհետե աճում է մի նոր դրակա-
նություն, տոգորված բանվոր դասակարգի, պրոլետարական
հեղափոխության զաղախարներով: Ջարդանում ու աճում է
հայկական հեղափոխական, պրոլետարական դրականություն-
նը՝ միջադարձին հեղափոխական լրականության մի ջոկատը:
Հունաստանում արդեն կազմակերպված է Պրոլետարական
Գրողների Սժմակցություն, վորը հրատարակում է իր որ-

դան «Առաջապահ» ամսագիրը: Ֆրանսիայում հետզհետե առաջ են գալիս հեղափոխական պրոլետարական գրական նորանոր կադրեր, վորոնցից ընկ. Վահրամ Կաթավյանը հրատարակել է արդեն, ուշագրություն արժանի իր առաջին գիրքը («Պողպատե սերմեր»): Ամերիկայում, «Բանվոր» թերթի շուրջը համախմբված են պրոլետգրական կադրերը: Դեպի պրոլետարական հեղափոխությունը նշանակալից չրջադարձ կատարեց բանաստեղծ Կ. Սիտալը: Սիբիրայում գնալով առնում է պրոլետարական գրականության համար պայքարող յերեսասարդները թիվը:

Այս բոլոր գրական միավորներին և առանձին գրողներին հարկավոր է ավելի սերտորեն կապվել համապատասխան պրոլետարական գրական կադմակերպությունների հետ: Ֆրանսիայում՝ նորերս կադմակերպված հեղափոխական գրողների Ասոցիացիայի հետ: Ամերիկայում՝ խտանալ Ջոն-Ռիդի անվան կոմունիստական ակումբի շուրջը, ուր համախմբված են բոլոր ազգությունների պրոլետարական, հեղափոխական գրողները: Յեվ ավելի կուռ ու կազմակերպված շարքերով, Հայաստանի խորհրդային գրողների հետ միասին, ավելի վնտական ու սխտեմատիկ պայքար ծավալեն դաշնակցական-ֆաշիստական գրականութայն դեմ, վորից բուրում է խունկի, արյան, հրկիզման և նեխած դիակների գարշառուությունը:

1932 թ. մարտի 25

ՄՈՍԿՈ ԱՐՇԱԿ ԶՈՐԱՆՅԱՆԸ ԳՈՐԾԻ ՎՐԱ

ԳԱՐՇԵԼԻ ՅԵՐԿՎՈՐՅԱՆԵՐ,
ԿԱՄ ՌԱՄԿՈՎԱՐ-ԱԶԱՏԱԿԱՆԵՐԸ
ԻՆՁՊԵՍ ՎՈՐ ԿԱՆ

Հայկական բուրժուազիայի՝ «դրամին յերկրորդ յերես-
ուր» հանգիստացող համկալար-ազատական կուսակցությունը
նույն հակախորհրդային, հակահեղափոխական նպատակներն
է հետապնդում, ինչ վոր հայկական դազադած ֆաշիստները՝
դաշնակները: Մի տարբերությամբ միայն, վոր ուսակալար-
ազատական եֆենդիները դիտեն ավելի «զգուշ», ավելի
«թաքթիքով», ավելի քսու և կեղծավոր դիրք ընդունել, ի-
րականում կատարելով նույն դաշնակցական գործը:

«Առտին» վեճերն ու «ազգային հարցերու» շուրջը դաշ-
նակների հետ ունեցած կղակամարտը՝ չի խանգարում նրանց
հանդես գալ պաշտպանելու դաշնակցության ինտերվենցիո-
նիստական գործունեությունը՝ ուղղված խորհրդային Միու-
թյան և խորհրդային Հայաստանի դեմ: Նրանք հաճախ
կուրծք են ծեծում, կոկորդիլոսյան աղի արտասուքներով
թրջում իրենց չքեղ ֆրակները. վնգստում, հայհայում են
բայլչեիկներին, վորոնք «անմեղ» դաշնակներին «զրպարտում
են» ինտերվենցիոնիստական գործունեություն մեջ:

Ճիշտ է, նրանք հաճախ կշտամբում են դաշնակներին՝
նրանց «անտակտ» գործունեությունը համար խրատներ կար-
դում: Դաշնակներն ել իրենց հերթին չեն մոռանում ուսակա-
լար-ազատական «ազգայնոց» մոտեթին տալ՝ իրենց գործերի
մեջ անտեղի միջամտություն համար, սակայն նրանք հիմ-
նականում՝ «մի շնից եմ, մի տնից» ինչպես ասում է ժողո-
վրդական առածը:

«Ռամկավարների «քշմամական» դիրքը դաշնակների հանդեպ բացատրվում է լույս տակտիկական և քաղաքական հարաբերությամբ» : Յեկ—«Նրանք (ռամկավարները) խուսափում են մատենալ դաշնակներին հիմնականում այն պատճառով վոր վախենում են, քե ԴԱՇՆԱԿՆԵՐՆ ԻՐԵՆՑ ԾԱՆՐ ԹԱՌԸ ԿԻՆԵՆ «ԱԶԳԱՅԻՆ ՍՆՏՈՒԿԻ» ԲԱՐԵՓՈՐԾԱԿԱՆ ՀԱՐԱՄԱՆԻՑԱՆ ՎՐԱ, ՎՈՐԻ ԲԱՆԱԼԻՆԵՐԻՆ ԱՎԵԼԻ ՄՈՏ ԵՆ ԻՐԵՆԻ» (Ա. ՌԱՆՁՅԱՆ) : Ահա «Թշնամություն» պատճառը, վորը հաճախ հասնում է մինչև հայհոյամարտի դաշնակցական և ռամկավար-աղատական թերթուկների հջերում :

Ընկ. Ա. ՌԱՆՁՅԱՆԻ գեղուցումը՝ մեր կուսակցության Տ-րը համադրումարում, վորի մեջ նա մի անգամ ևս մերկացրեց դաշնակցության ինտերվենցիոնիստական սև դեմքը և նրա յերկվորյակ՝ ռամկավարների քսու յերեսը՝ արտասահմանում հավասար վայրահաջությունը ընդունվեց, թե դաշնակցական և թե ռամկավար-աղատական կուսակցության գեղին թերթուկների կողմից, վայրահաջություն, վորի անդոր, բայց դադադած կազմանձի արձագանքները դեռ մինչև այժմ ել լավում է անդադար :

«Ապագայի» «աղագյին ջոջերը»՝ «Հայրենիք»-ի, «Հուսարեր»-ի և «Հառաջ»-ի դրչի հայդուկներից ու Փաշխտտերից ավելի վրդովված են և հուզումնակոծ, վոր մեր կուսակցությունը մերկացնում է նրանց կեղծավոր հակահեղափոխական դեմքը : Նրանք զաղաղում են, վոր մենք «հաշիլ չենք առնում» նրանց կեղծավոր հայտարարությունները՝ «հայու ֆիզիքական գոյությունը փրկող» խորհրդային իշխանության հանդեպ իրենց «բարեկամություն» և «սիրո» դերարեղյալ : Նրանց թերթուկների բուրժուական յերախնիրը փրկրակալում են, վոր մեր կուսակցությունը միևնույն արջինովն է չափում իրենց—ռամկավար-աղատականներին և յերդվյալ Փաշխտ-դաշնակներին : Նրանք բողոքում են, վոր մեր կուսակցությունը, փոխանակ շոյելու նրանց՝ աղվեսի կեղծավոր մորթը, միանգամայն հակառակը, մերկացնում է նրանց հակահեղափոխական ունեցիտն դեմքը :

Հանրածանոթ փաստ է, վոր մեր հարավային սահմաններ

բից վոչ այնքան հեռու, տենդագին կերպով պատրաստվող ինտերվենցիոնիստական գործունեությունն ակտիվ կերպով իրենց «լուծման» տվել էին նաև ռամկավար-աղատականները, «աղղին յերևելի անդամոց»՝ Կյուլպենկյանի և Պողոս Նուպար փաշայի միջոցով :

Յերբ մեր կուսակցությունը աշխատավոր մասսաների առաջ մերկացրեց այդ արյունոտ ծրուգիքը, ռամկավար-աղատական հիքնդիները, վոչ միայն իրենց «անմեղ աղավնու» թևերը թափահարեցին, այլև սկսեցին իրենց «աղվեսի պոչով» ծածկել դաշնակցության սև գործը : Ներգաղթի վիժեցնելու առթիվ Ֆիքսի Փաշխտտական մահափորձը, վոչ այլ վոք սկսեց ավելի յեռանդաղին կերպով թաղցնել և պաշապանել քան ինքը՝ ռամկավար-աղատական կուսակցություն՝ իր քնարական փաստաբան մոսիո Արչակ Չոբանյանի բերանով՝ «Ապագայի» հջերում :

Մոսիո Չոբանյանը, ռամկավար-աղատական կուսակցության այս կարկառուն դեմքը, հնադիտական և «հայադիտական» իր պրպտումների հետ միաժամանակ, հանդես է գալիս նաև քաղաքական հարցերում, մերթ վորպես դաշնակցության և Պրհրդային Իշխանության «հաշտեցման» «ավետարեր» աղավնի՝ ռամկավար-աղատական տապանից հալարող, մերթ, վորպես դաշնակցության «բարեբարո» դատախարակ, մերթ էլ վորպես հակախորհրդային ինտերվենտների դարչապարը լիլողի «պատվարեր» դերում : Իր կարողություններն վեր չի համարի նաև համաշխարհային քաղաքական և արևտեսական հարցերուն միջամուխ ըլլալ :

Սակայն մի քանի խոսք նրա «գրական» մի յելույթի մասին :

ՄՈՍԻՈ ՉՈԲԱՆՅԱՆԸ
ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՄՈՒՆԵՏԻԿ

Հայկական բուրժուազիայի Փաշխտտական կուսակցության՝ դաշնակցության արտասահմանյան վերջին 12 տարվա «տարեգրություն» մեջ, վորպես կարևոր դեպք, նշանակալի տեղ է բռնում Փաշխտտական շաղկիբառ Ավ. Ահարոնյանի

քառասնամյա հոբելյանը, վորը դաշնակցութիւնը վերածեց վորպես «համակուսակցական» ցույց՝ խորհրդային Հայաստանի դեմ, վորպես նոր առիթ ինտերվենցիայի մասին մըտքեր պատրաստելու։ Այդ հոբելյանը, ազնիւ քան այլ առիթ, բացահայտ մերկությամբ հրապարակ նետեց դեպի խորհրդային Հայաստան զինված միջամտութիւն կազմակերպելու հարցը, վորի մասին կերկերում ելին զառամյալ հոբելյարից մինչև իրեն զբաղատանքի խոսք ասող «սրբազանները», վաճառականները, արդւոնարեւոյններն ու խմբապետները։ Հենց այն հանգամանքը, վոր մոխրակույտերի արնակոտը կաշաղակի հոբելյանի առթիւ «զրական» դրամատանքի խոսքերով հրապարակ իջան Սեպուհից մինչև... Մամբրե ծայրագոյն վարդապետը, եքս վարչապետ Համո Ոհանջանյանից՝ մինչև «բանաստեղծ» Չեքիճյանը, — ինքնին վկայում է այդ հոբելյանի զուտ ֆաշիստական, զուտ դաշնակցական — ինտերվենցիոնիստական բնույթը*): Կրկնակի կույրերն անդամ այդ չեյին կարող չնկատել։

Սակայն միջ դարմանա, վոր մոսիւ Չորանյանն այդ բոլորը չտեսնելու յետադիւս և վորպես դաշնակցութեան եմա՛նագին փաստաբան հանդես է գալիս այդ հոբելյանի ինտերվենցիոնիստական դեմքի վարագուրման ինքնակոչ դերով։

«Անահիտ»-ի եղերում «հայ մեծ գրագետի մը (sic !!!) հոբելյանին առթիւ, վոր մեր մտավոր կյանքին մեջ նշանակալից ու կարեւոր յերևույթ մըն էր» (sic !!!), պարոն Չորանյանը կաշից դուրս է գալիս ընթերցողներին (և միմեզ) անգամ դաշնակցութիւն) համոզելու, վոր Ահարոնյանի հոբելյանը դաշնակցութիւնը կազմակերպել էր զուտ «զրական» նկատառումներով, և վոր ֆաշիստ հոբելյարի՝ «ՎԱՍՍՈՒՆՆՆ ԷԵՏՈ Ի ՀԱՅՏ ԲԵՐԱՄ ԱՅՍ ԱՌՈՒՅԳ ԲԵՂՄՆԱՎՈՐՈՒՅՈՒՆՆԵՐ»

*) Այս հարցի մասին ավելի հանգամանորէն յետ կանգ եմ առել իմ՝ «Հայ ֆաշիստների գրական անդաստանում» հոդվածում, այդ իսկ պատճառով ավելորդ եմ համարում ծանրաբեռնել հոդվածը այդ հոբելյանի ֆաշիստական-ինտերվենցիոնիստական հանդեսներին նկատառումներով։ Ա.:

ՆԸ (լսում եք), ինչպես և հեղինակի հանկարծական հիվանդութիւնը մղեցին անոր բարեկամներն ու հարողները կատարել այդ բազմավաստակ գրագետին (sic !!!) հանդեպ հոբելյանական տոնախմբութեան մը պարտականութիւնը։ ՎՈՐ ՆՈՒՅՆՆԵՐ ՈՒՇ ՄՆԱՅԱՄ ԵՐ»։ («Անահիտ», ընդգծումները իմն են. Ա.)։

Ահարոնյանի՝ «վաթսուներե հետո հանդես բերած ատույնութիւնը», ինչպես սարդ է ընթերցողներին՝ նույն շարունակութիւնն է իր արկածախնդրական ֆեդայական վողջ դործունեութեանը և բացառապէս ի հայտ է յեկել դաշնակցութեան ֆաշիստական դործունեութեան ակտիւ մասնակցութեամբ, դեպի խորհրդային Հայաստանը և խորհրդային Իրութիւնը կազմակերպված ինտերվենցիոնիստական դավերի մեջ, վորի համար «բազմավաստակ գրագետն»՝ Ահարոն բեկ ծածկանվան տակ անդիւիական հետախուզական շտաբի ղեկավարներով դեգերում էր Սիրիայում, խորհրդային Անդրկովկասի դեմ ուղղված «հայ-քրդական» ֆաշիստական-ինտերվենցիոնիստական մերձեցում կազմակերպելու համար։ Սակայն մոսիւ Չորանյանը դիտավորյալ կերպով չտեսնելու յետադիւս այս ամենը և այնքա՛ն խոնարհութեամբ ծունկ է չորում «հայ մեծ գրագետին» հոբելյանի առաջ։ Նա անգամ չի ամաչում կշտամբելու դաշնակ գրականներին, վորոնք Ահարոնյանի մեջ առաջինը տեսնում են ֆաշիստ դործչին, վորին և նետում են հոբելյանական իրենց արյունոտ դափնիները։ Յեւ այսպես նա վրդովված տոնով նկարագրում է. —

«Ձանազան քաղաքներու մեջ կատարված հանդեսները, ուր ամենեն մոլեռանգ դաշնակցական դործիչները բեմ յեւան Ահարոնյանը ավելի դաշնակցութեան մեկ պտուղը (ի՛նչ ՊՏՈՒՂ Ե...Ա.) ցույց տալու, քան հայ ցեղին գրական հանգարին (sic !!!) մեկ գավակը («Անահիտ», ընդգծումները իմն են. Ա.)։

Ահա պարոն Չորանյանի «միամտութիւնը», վորով նա ցանկանում է դաշնակներին ավելի յեռանդաղին վարագու-

րել նրանց ֆաշիստական ինտերվենցիոնիստական սև դեմքը, վորն իր դապրելությամբ մի անգամ ևս այնքան ուելլեթ կերպով դրսևորվեց Ահարոնյանի արյունոտ հորեղանի հանդեսներին:

Ահա դաշնակցության սև դործը, «գեղարվեստի» «մաքուր» ղդարներով վարադուրելու նմանը չունեցող մի վործ:

Ահա դաշնակցության եմանագիմ մունետիկը:

ԱՅՈՐՈՆՅԱՆԸ... «ԱՇԽԱՏԱՎՈՐ
ԶԱՆԳՎԱԾՆԵՐՈՒ» ՅԵՐԳԻԶ, —
ԱՅՍՊԵՍ ԿԵՍԵ ՄՈՍԻՈ ՁՈՐԱՆՅԱՆԸ

Իր այս հոգւածում, Մոսիո Չորանյանը վոչ միայն չի աժաշում Ահարոնյան դրական հայդուկին և դրական միջուկությանը՝ Ետկար Պոյի, Վիքտոր Հյուդոյի և այլ հեղինակությունների շարքը դասելու, նա վոչ միայն այդ շարքն է դասում նաև դրական չնչնություն, հայտնի ավանտյուրիստ Կոստան Չարյանին, վոչ միայն Ահարոնյանի մասին գրում է, վորպես «մեր մեծագույն բանաստեղծներն մին», վոչ միայն նրան հայտարարում է վորպես «հայ բանին մեծ արվեստագետ», այլև հանդիսում է այն աստիճանը հասցնել, վոր Ահարոնյանին հայտարարում է «աշխատավոր զանգվածներում» յերգիչ:

Մոսիո Չորանյանը սիրում է յերբեմն «հոգուտ» Խորհրդային Հայաստանի յելույթներ ունենալ, «դրվատանքի» խոսքեր ասել Հայաստանի խորհրդային կառավարությանը, վորը «հայ ժողովրդին փրկեց ֆրիդելական բնաջնջումեն»։ Ետկայն այդ ամենը կեղծ ֆրազներ են, վորոնց թափանցիկ քողերի տակից յերևում է Չորանյանի իսկական, հակախորհրդային, ռեակցիոն դեմքը, վորը հայ աշխատավոր ժողովրդի բնաջնջման բուն պատճառը հանդիսացող և այդ ժողովրդի դահիճ՝ դաշնակցությանը և նրա շաղակրատ յերգչին հայտարարում է «աշխատավոր զանգվածներու» գաղափարախոս:

Յեվ պարոն Չորանյանն այնպես է գեղեղում իր «Անահիտ»-ի եջերից...

«ԱՆԻԿԱ (Ահարոնյանը) ՈՒԽՏՅԱԼ ՊԱՇՏՊԱՆՆ Ե ՈՒ ԳԱՂԱՓԱՐԱՆՈՍԸ ԱՇԽԱՏԱՎՈՐ ԶԱՆԳՎԱԾՆԵՐՈՒՆ, ԳՅՈՒՂԱՑԻՈՒԹՅԱՆԸ, ԲՈՂՈՐ ԶՐԿՎԱԾՆԵՐՈՒՆ ՈՒ ԿԵՂԵՔՎԱԾՆԵՐՈՒՆ (լսեցե՛ք... Ա.) ՅԵՎ ԹՇՆԱՍԻՆ ԱՄԵՆ ՏԵՍԱԿ ԲՈՒՆՈՒԹՅԱՆ, ԻՆՁՊԵՍ (լա՛վ լսեցե՛ք. Ա.) ԻՐ ԱՆՁՈՒԳԱԿԱՆ ՎԱՐՊԵՏԸ՝ Բ. ՄԻՔԱՅԵԼՅԱՆԸ»։ (Ընդգծումները մերն են. Ա.):

Ահա Խորհրդային Հայաստանի «բարեկամի» լիբիքական գեղումները, վորոնք գերազանցում են անգամ ամենագանակցական դաշնակցականի «հավատո հանդանակին»։ Ահա Մոսիո Չորանյանի ԻՍԿԱԿԱՆ ԴԵՄՔԸ, «դրամին» իսկական յերեսը։ Այդ դեմքը՝ Խորհ. Հայաստանի աշխատավորական գանգվածների քշմամու դեմքն է, վորը նույն հարվածներին պետք է արժանանա, ինչ վոր դաշնակցության դեմքը, վորից վոչնչով չի տարբերվում մոսիո Չորանյանն ու իր ռամկավարազատական կուսակցությունը։ Չե՞ վոր այդ նույն ռամկավար կուսակցությունն էր, վոր 1920 թվին, զենքը ձեռքին, ամենայնուհանգիսի կերպով, դաշնակցության հետ միասին ճընշում էր Հայաստանի բանվորների, աշխատավոր ապստամբ զյուղացիների մայիսյան ապստամբությունը։ Չե՞ վոր այդ նույն ռամկավար կուսակցությունն էր, վոր 1921 թվին, դաշնակցության հետ միասին, կաղմակերպեց փետրվարյան արյունոտ ավանտյուրան, զենքը ձեռքին և կրծքով պաշտպանելով դաշնակցության հակահեղափոխական ֆրոնտը։ Լա՛վ ճանաչեցե՛ք մոսիո Չորանյանին. նա մեկն է այդ կուսակցության ակտիվ և հեղինակավոր անդամներից։ Միշտ հիշեցե՛ք այդ։

Սակայն դեռ լսենք Չորանյանին, նա շարունակում է իր «քննադատական» վերլուծումները այն նպատակով, վոր աշխատավոր մասսաների աչքին թող փչելով համոզի նրանց, վոր Ահարոնյանի դրական դործը կապ չունի դաշնակցության հետ, վոր նրա հայդուկային քնարը դաշնակցության սոցիալական մշտական պատվերի կատարողը չի յեղել և չի։ Նա գրում է իր խմբագրած «Անահիտ»-ում...

«ԱՆ (Ահարոնյանը) ԿՐԱԾ Ե ՆԱՅԵՎ դաշնակցութեան կուսակցութեան հիմնադիրներուն, մասնաւորապէս Բրիտանիոյ Միջաշէյլանի ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆԸ, բայց ըստ իս՝ իր գրական անձնավորութեան կազմավորումի մեջ անհկա ՇԱՏ ՅԵՐԿՐՈՐԴԱԿԱՆ, ՏԵՂ ԿՐՈՒՆԵ» (ընդգծումներն իմն են: Ա.):

Հասկանում եք. այն ժամանակ, յերբ դաշնակցութեան ամբողջ կողորդով հայտարարում ե, վոր Ահարոնյանն իր մտից ե արշունից ստեղծված գրողն ե, յերբ «Հոստաբերը»՝ վորպէս իր «խոշորագույն տեսարանի»՝ Ահարոնյանի Փաշխատական մտքի «գոհարներից» ե հյուսում թերթի ճակատներէ սրշինանոց տառերով լողունդները, յերբ դաշնակցութեան ամբողջովին իր «գրական պատրիարքն» ե համարում Ահարոնյանին, ահա այդ ժամանակ մոտիկ Զորանյանը յեկեր ե հայտարարում ե, վոր ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ «ՇԱՏ ՅԵՐԿՐՈՐԴԱԿԱՆ ՏԵՂ ԿՐՈՒՆԵ» ՀԱՅԴՈՒԿ ԴՐՈՂԻ ՍՏԵՂԾԱԴՈՐԻՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ:

Տվյալ դեպքում, նույնքան զղկելի ե թշնամական ե Զորանյանի դիրքը՝ վորքան դաշնակցութեանը, վորովհետեւ Զորանյանը՝ արտասահմանի հայ աշխատավորների աչքից փարձ ե տնում թաղցնել Ահարոնյանի դաշնակցական-Փաշխատական դեմքը, վորից այնքան զգվել ե այդ աշխատավորութեանը:

Դրա համար ավելի վնասակարութեամբ պետք ե մերկացնել խորհրդային Հայաստանի «քարեկամ» մոտիկ Զորանյանի հակահեղափոխական, ռեակցիոն դեմքը, ՎՈՐԸ՝ ԴԵՄՐՆ Ե ՄԻԱԺԱՄԱՆԱԿ ՌԱՄԿԱՎԱՐ-ԱԶԱՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹՅԱՆ:

ՅՈՒՑԱԿ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅԱՆՑ
ՅԵՎ ԿՇԱՍՏԲԱՆՔԻ ՔԱՆԻ ՍԸ ԽՈՍՔԵՐ

Մոտիկ Զորանյանն ոգովելով պատեհ առիթից, կարեւոր ե համարում հիշատակել իր «ցուցակ ծառայութեանը» հոբելյարի հանդեպ, հաւանաբար հույս ունենալով ստանալ

նրա դաւինքներից մի քանիսը: Յեւ նա, «համեստորեն» թվում ե իր ծառայութեանները հորելյարին. — «յերբ ան (Ահարոնյանը) բանտարկեցաւ 1909-ին, ինքնաբերաբար (Ի՞նչ կըսես... Ա.) դիմումներ ըրի Ֆրանսական կառավարութեան մօտ ե ընել տվի նաեւ դիմումներ ծանօթ Ֆրանսացի անձնավորութեանց (Ի՞նչ բարութեան, ի՞նչ «մարդասիրութեան»: Ա.), վորպէսզի հայ թանդագին դրազեա մը բանտէն ազատելու համար միջամտութեան ըլլաք»: Սակայն «ապերախտ» Ահարոնյանն այս բարութեան հանդեպ յերախտամոռ յեղած ե ե մոտիկ Զորանյանին շատ վշտացուցած ե:

«Ապերախտութեանը» պատահել ե այն ժամանակ, յերբ Ահարոնյանի ե Զորանյանի դիվանագիտական «հանճարներն» իրար են սկսել բաղխվել:

1920 թ. Փարիզում, Ահարոնյանի նախադահութեամբ դործող այսպէս կոչված «Աղգային պատվիրակութեան» անդամ ե յեղել նաեւ մոտիկ Զորանյանը ե ահա նա զանդատվում ե Ահարոնյանից ե հորելյանի առթիվ կշտամբանքի խոսքեր ե տնում նրան, վոր Ահարոնյանն իրեն ե ռամկավար կուսակցութեան այլ ներկայացուցիչներին (Թեքեյան, Բաբաջանյան, Պողոս Նուբար ե այլն) ամբաստանած եր «վարչապետ Խատիսյանին դրված քանի մը նամակներու մեջ» իր (Զորանյանի) ե իր պաշտոնակիցների մասին գրելով — «անբեկակայելիորեն անարդարքի խոսքեր, վորոնց ինքն ալ չեր հավատար» («Անահիտ»): Սակայն, լավ ե, վոր մոտիկ Զորանյանն այս անգամ գոնե «զլխի ընկնում ե», վոր Ահարոնյանի այդ ամբաստանքի նամակները հետապնդում եյին մի նպատակ, — վարկաբեկել ե դուրս վնդել ռամկավարների ներկայացուցիչներին «Աղգային պատվիրակութեան» շարքերից ե «արտաքին դործերու» ու մանավանդ դրամների տնորինութեանը կենտրոնացնել միայն ե միայն իրենց ձեռքում:

Կշտամբանքը վրդովմունքի փոխելով ե ըստ յերեւելթի իր «դիվանագիտական» դործունեյութեան վրա ավելի մեծ կարծիք ունենալով, Մոտիկ Զորանյանը շարունակում ե.

«Ահարոնյան այդ տարրինակ վարմունքն ունեցաւ, վո-

և տնտեսական ու քաղաքական ընդհանուր կացութիւնը մոռալ յերկինքի մը տակ փոթորկահույզ ծովու մը տեսարանը կը ներկայացնեն» :

Ինչպէս տեսնում եք բազմական եւ բանաստեղծորեն ե ներկայացված տնտեսական տաղնասլի, սակայն մոսիո Չոբանյանին այստեղ շահագրգռող բանաստեղծական պատկերները չեն, այլ այն ծակը կրայիս, վոր այդ տնտեսական տագնապում կրում են համաշխարհային կապիտալի հաշկական ներկայացուցիչները, վորոնց սնտուկներին ե, վոր «մուսա» ե «ստեղծագործական քոիչէ» կանոն ինքը՝ յերբեմնի էերքողը : Այդ ե պատճառը, վոր նրա վերջոր խորն ե ե «Անսահտ»-ի այս թվի «Բըրնիկը» այնքա՛ն «սրտամալիկ» :

Մոսիո Չոբանյանը, հայկական բուրժուազիայի ստորաջարչ այս մոնետիկը, վորձ ե անում զտնել տնտեսական տաղնասլի յեղը ե յերեակայեցեք... նա «զտնում ե» :

Այդ տաղնասլից ամենից շատ տուժող, սովամահ յեղող դադուկահայ աշխատավորութիւնը մոլորեցնելու, նրա աչքին թող փչելու, նրան բանվորական, բայլչեիկյան շարժումից հեռու պահելու նպատակով, մոսիո Չոբանյանը բոլորովին այլ տեղում ե վորոնում փրկութիւնը :

Միտիոներ պատվելիների ե «լուռավորչական» ավանտյուրիստ վարդապետների նախանձը շարժելով, Չոբանյան եֆենդին իր դողացող ձեռներն առ յերկինք կկարկառե փրկութիւն դուռ մը բանալու համար, նա «Անահտ»-ի անբովանդակ եջերում ծավալված իր «բըրնիկ»-ում միայն մի «հրաշագործութիւն» մեջ ե վորոնում «աշխարհի փրկութիւնը» ե դա յե. —

«Փրկագործ յերեվումը յերկնառափ Մեսիաներու, — այսինքն մեծ հոգով, հեռատես ու նշտագետ մտքով, նըշմարտապես, արդարապես (ի՛նչ կըսե : Ա.), իրապես մարդասեր (Աժա՛ն... Ա.), հափաղեպ գերմարդերու, արտակարգ բարոյական հերոսներու, վոր չարիքը զըսպեն... ե այլն, ե այլն» : («Կանգ առ ու ալիսն, հանդըստացիր քիչ մը» : Հ. Պարսկյան) :

Յերկնքն առաքված այս «մեսիաներն» ըստ «պատվելի» Արշակ Չոբանյանի պետք ե դասին «Չարիքը», այսինքն իր անկման ճանապարհին այնքան դադադած ե վերահաս պատերազմի մոխրի ու արյան ամպերում աշխարհը խեղդելու պատրաստվող կապիտալիզմը : Ինքն ալ, յերբեմնի քերթողն ալ, բաղկատարած ե ծնկաչոք կապան «յերկնառաք» այդ «մեսիաներու» յերեակուն, իրեն վերապահելով կապիտալիզմի Հովհաննես-Մկրտչի «բարձր» պատիվը՝ դեղերելով Անայի ափերին :

Ահա մոսիո Չոբանյանի «զտած» փրկութիւն դուռը, վորին նա հրահրում ե ապավինել դադուկահայ աշխատավորութիւնը : Ահա, ըստ Չոբանյանի, ինչի վրա պետք ե հույս դնեն կապիտալիստական կրիդիսի ճիրաններում դալարվող բաղձամիտն պրոլետարներն ու աշխատավորները : Ահա կապիտալիզմի «վոսկեբերան» մարդարեն, վորին դուր չե այնքան սիրով ե վոսկով են ընդունում յեվրոպական ե յեվրոպահայկական կապիտալիստները :

Սակայն թող ների մեղ մոսիո Չոբանյանը, վոր սանկ «պզտիկ» նկատողութիւն մը ընենք : Յեվրոպական ե յեվրոպահայկական պրոլետարիատն ու աշխատավորութիւնը շատ լավ գիտե թե ուր ե փրկութիւն յեղը, այդ փրկութիւնը նա տեսնում ե պրոլետարական հեղափոխութեան, բայլչեիկների կուսակցութեան համառ պայքարի մեջ, այդ պայքարը միլիոնների պայքարն ե, իսկական ազատագրման ե հաղթանակի միակ գրավակներ : Վորքան ե կապիտալիստական հասարակարգի «ուշալ» փաստարանները վորձեն մոլորեցնել, վորքան ե պարոնայք Չոբանյանները դեպի յերկինք կարկառեն իրենց անգոր բազուկները, նրանց չի հաջողի մոլորեցնել այդ միլիոններին, վորոնք ժամ առ ժամ դարբնում են համաշխարհային Հոկտեմբերի հաղթունակը : Յեվ մեծք հավատացած եմք, վոր կապիտալիզմի «քրիստոնիստ» մոնետիկ մոսիո Չոբանյանը շուտով կկանգնի հաղթանակած Փարիզի փառապանծ պրոլետարիատի ահեղ դատաւումի առաջ :

Յեթե տնտեսական սուր տաղնապի մոռյլ ամսերը խո-
ժողում են հայ բուրժուազիայի մոռնետիկի քերթողական
դեմքը, սակայն նա կարողանում է դանել սրտապարար և
ուրախառնիթ ղեպքեր, վորոնք դարմանել և սփոփել կարողա-
նային այդ մոռյլութունը: Սփոփանքի այդ առիթներից մե-
կը հանդիսանում է «Հայ տաղանդներու» հաջողութունները
«ոտարներու մեջ», վորոնք մոռիո Չորանյանը «կազդուրիչ
յերևույթներ» կհամարեն՝ «զանազան յերկրներ ցրուած
տարադիր հայության զանգվածներու մեջ»: Նա մեծ վոգե-
վորությամբ է սկսում իր «քրոնիկը» սոնազարդել այդ «հայ
տաղանդներու» հաջողության համբավով: Ասիմիլացիայի
յենթարկված այսինչ յերգչի «բուն հայկական ծագումը»,
այսինչ զաչնակահար հայուհու ծախահարություններու դու-
մարը՝ բուրժուական մի սալոնում, «Սինան ճարտարապետին
հայությունն ապացուցված» ըլլալու լուրը, զաչնակ Փաշիսա
«արտօնոր» Ադոնցի «հաջողությունները» Բրյուսելի հա-
մալարանում, և այլն, և այլն, և այլն:

Յերկրորդ «սփոփիչ հանգամանքը, վորն ամելի յե վո-
գեւորում մոռիո Չորանյանին, այդ... «Մարսելի Հայոց յե-
կեղեցին» կառուցելու «քերկրառիլ» դեպքն է», վորին նա
հատկացնում է պատշաճ տեղ այդ նույն «Բրոնիկում»*):

Պալաքյան «սրբազանի» «յեռանդուն նախաձեռնության»
և Փաշիստական «Հառաջ»-ի Ֆինանսավորող ու շեֆ մեծա-
հարուստ պարոն Վահան Սոբասանճյանի «ազգասիրական ա-
ռասաձեռնության շնորհիվ», Ֆրանսահայ բուրժուազիական
Մարտելում կառուցել է ստի, կեղծիքի, շահագործման մի

*) «Բրոնիկ» բաժինը մոռիո Չորանյանի հավատամքի բաժինն է «Ս-
նահալ»-ում, ուր ամեն անգամ նա հանդես է գալիս իր «հիդրակալոր»
կարծիքը հայտնելու տնտեսական, քաղաքական, հասարակական, դրա-
կան հարցերի լուրը, մոռացության չտալով «յերևելի ազգայնոց»
մահերու, ամուսնություններու և հորելաններու «տարառիթ» և «քերկ-
բալի» լուրերը:

նոր «ամրոց».—«Մարսելի Հայոց յեկեղեցին»: Այս
առթիվ է, վոր մոռիո Չորանյանը վոգեւորության դազաթ-
նակետին է հասել և ընկել լերիքական գեղումների բարձր
եքստազի մեջ: Նա փառաբանում է «ազգային ինքնատիպ քա-
ղաքակրթության մշտական պերմախոս փրովաբանը».—այդ
յեկեղեցին: Այսինքն փրամասնայ կապիտալիզմի շահերի ան-
դալանան և «մշտական պերմախոս փրովաբանը»: Յրան-
սահայ բուրժուազիայի այդ նորակառույց յեկեղեցին՝ ինչ
խոսք, վոր կլինի համաշխարհային փաշիզմի կրոնական
հրամանատարության «քարճը» և «վոգորում» հովանավո-
րության ներքո: Այդ յեկեղեցին կլինի մարսելիայ աշխա-
տավարության նկշման մի նոր գեմք: Այդտեղ իհարկէ ամե-
նից առաջ աղոթելու յեն, բայց լսենք թե ինչ են աղոթելու—

«Ի՞նչ է ամում յեկեղեցին մեր որերում: Նա իհարկէ
ամենից առաջ աղոթում է: Յորկի և կեմտերքերի այն յե-
պիսկոպոսները, վորոնք ինչ վոր «հաչակրաց արշավան-
քի» պես մի բան քարոզեցին հոքերային Միության
դեմ—այս յերկու յեպիսկոպոսները նոր աղոթք հորինե-
ցին, վորի մեջ անգլիական շողոքութւթյունը հիանալի
կերպով միանում է անգլիական յերգիծանքին: Դա մի
յերկար շարադրութւթյուն է կազմված «Հայր մեր» աղոթ-
քի ձևով: Յեպիսկոպոսները այսպես են դիմում աստ-
ծուն:

«Ինչ վերաբերվում է մեր կառավարության քաղաքա-
կանության վարկն ու անդորրութւթյունը վերականգնելու
նկատմամբ—քոդ քո կամքը կատարվի:

Ինչ վերաբերվում է այն ամենին, վոր նախաձեռնվում
է Հնդկաստանի ապագա կառավարման կազմակերպում-
նը,—քոդ քո կամքը կատարվի: Ինչ վերաբերվում է գի-
նաթախման առաջիկա կոնֆեյանսին և այն ամենին, վոր
նախաձեռնվում է ամբողջ աշխարհում խաղաղութւթյուն
հաստատելու համար,—քոդ յինի քո կամքը: Ինչ վերա-
բերվում է առևտրին, վարկին, վառահության և փոխա-
դարձ հավատի վերականգնմանը,—մեր ամեն որվա հացը

տուր մեզ այսոր: Բոլոր դասակարգերի համագործակցութեամբ բնականութի բարորութեամբ համար,—մեր ամեն որվա հացը տուր մեզ այսոր: Յեթե մենք մեղավոր ենք յեղել մեր ազգային հպարտութեամբ և ավելի քան բավարարութեամբ ենք գտել ուրիշներին գերիշխելու մեջ և նրանց չենք ոգնել ըստ մեր ուժերի,—ներքի մեզ մեր պարտքը: Յեթե մեր գոյժերը կատարելիս մենք մեզ ենք սիրել և մեր ու մեր դասակարգի շահերը բարձր ենք դասել ուրիշների շահերից,—ներքի մեզ մեր պարտքը»:

(Մ. ԳՈՐԿԻ)

Այս «Հոգեպարար» աղօթքն և լոկսելու նաև Մարտիի յեկեղեցու «Հայկական սուրբերի» խնկարույր միջնորդուում և այս հանգամանքն է, վոր այնքան վողեւորութեան է ներշնչել մոսիո Չորանյանին՝ տնտեսական տաղնապի «տխուր» գրութեանց հետ: Այդ և պատճառը, վոր յերեմնի ջերթոյն ամենայն վողեւորութեամբ ճոճում է իր հրապարակադրի բուրմունն այս նորակառույց յեկեղեցու կապիտալիստական խորաններում:

Սակամն մոսիո Չորանյանը վրդովւած է, վոր այդ յեկեղեցին կառուցւած է հարուստների թաղին մեջ: Բուրժուազիայի կամակատարն իր վողջ ելութեամբ հանդես է յեկել: Հիւրավի, հարուստներին, կապիտալիստներին ի՞նչ հարկավոր է յեկեղեցին: Չե՞ վոր կեղծիքի և շահագործման այդ «սրբազան» մոտայնը կառուցւում է աշխատավորական մասսաներին կեղեքելու, նրանց՝ ի շահս բուրժուազիայի՝ ճգմելու, քամելու համար: Այդ և պատճառը, վոր միշտ յեկեղեցիներին «բարձր հոյանաւորութեան» ներքո, այդ յեկեղեցիների կողքին կառուցւում են նաև «ծխական դպրոցներ», վորոնք կոչւած են մանուկ սերնդին դաստիարակելու վորպէս կապիտալիստական հասարակարգի ստրուկներ և կամակատարներ: Այս առթիւ է ահա, վոր մոսիո Չորանյանը խիստ վշտացած է և քննադատում է մեծահարուստ հայերու այս «ազգոգութեան» ձեռնարկութեան «տեխնիքական սխալները»:

Կանգ առնելով այդ հարցի վրա՝ Չորանյանը գրում է.—

«Միակ դեւոտութեանը զոր կրնանք ընել. այն է, վոր փոխանակ այդ յեկեղեցին Մարտիի ամենեւ հարուստ քաղին մեջ կառուցելու, լաւագույն պիտի ըլլար գնել ավելի համեստ ու հայաշատ քաղի մեջ հող մը... ու յեկեղեցւոյն քով կանգնել նախ. դպրոց մը»: «Մեր նախնիքն յեկեղեցին ու դպրոցը միասին կը հղանային ու կերականացնէին: Հոսանք, սակայն, վոր այդ պակասը կը լրացվէ որ մը թե Մարտի, թե Փարիզ»:

Ահա հայ կապիտալիզմի հավատարիմ մունետիկը, ահա բուրժուազիայի ստորաքարը կամակատարն իր վողջ մերկութեամբ, վորին՝ վոմանք հավակնութեան ունեն ինքնորդային Հայաստանի «բարեկամը» կոչելու:

ՄՈՍԿՈ ՉՈՐԱՆՅԱՆ!

ԻՆՏԵՐՎԵՆՅՈՒՆՍԿԱՆ ՁԵՐ ԵՔԱՆԵԱՆԸ

«ԲԱՐՈՎ ՎԱՅԵԼԵՔ»!!!

Գուցե՛ դանկին մարդիկ, վորոնք վրդովւեն մոսիո Չորանյանի մասին մեր կողմից այսպէս աննպաստ արտահայտվելու առթիւ, գուցե լինեն մարդիկ, վորոնք մեղադրեն մեզ, թե ինչո՞ւ «արտիստ մը վերավորեցինք»: Մեզ բնավ չի հետաքրքրում այդ պարոնների վրդովմունքն ու սրտնեղութեանը և մենք անհրաժեշտ ենք գտնում պոլիտարական, աշխատավորական զանգւածների, մեր մտավորականութեան առաջ մերկացնել մոսիո Չորանյանի հակախորհրդային ինտելլիգենտիստական դեմքը:

Մեզ թվում է, վոր խորհրդային պլատֆորմի վրա կանգնած մեր մտավորականութեանը՝ թե ինքնորդային Հայաստանում և թե մանավանդ արտասահմանում, վճռականապէս հանդես կդա մոսիո Չորանյանի վոմարար գործունեւութեան վերջին ակտի առթիւ, վորի մասին ուզում եմ յերկու խոսք ասել:

Հանրածանոթ փաստ է, վոր ինքն. Միութեան արեւմտյան սահմանների մոտ, անգլո-ֆրանսիական իմպերիալիզմը տենդադին կերպով հակախորհրդային պատերազմի պատ-

րատուութիւններ եւ տեսնում : Ռումինիան այդ պատրաստութիւնները «ծաղկալ» թափեց Եւրոպայի մէկն եւ հանդիսանում եւ ինտերվենցիայի հիմնական մի ամբողջը : Փաստ եւ, նաեւ այն, վոր «նորին մեծութիւն» ռումինական կառավարութիւնը վոչ մի կերպ չի ուզում Սորբ. Միութեան վրա չհարձակելու պայմանադիր ստորագրել : Փաստ եւ նաեւ այն, վոր առանձնապէս վերջին շրջանում, Ռումինիայում եւ Լեհաստանում սկսել եւ հակախորհրդային պրովոկացիայի եւ ինտերվենցիոնիստական գործունեութեան չտեսնված աշխուժութիւն : «Ներկա մոմենտում փորձված ձեռքով ծավալված եւ նոր կատաղի կամպանիա ՍՍՀՄ դեմ, վորը մանաւանդ կազմակերպված կերպով մղում են ռումինական, մասամբ եւ ֆրանսիական մամուլը» — գրում եւ «Իզլեստիան» : Սպիտակ դիւրադիական թափթիւկները հավաքագրումը Լեհաստանում եւ Ռումինիայում նույնպէս ակնհայտնի փաստ եւ, վորը հակախորհրդային ինտերվենցիայի պատրաստման ակտիվ մոմենտներից մեկն եւ հանդիսանում :

Յեւ ահա, այս «բարեպաշտեհ» առիթին եւ, վոր դարձան ծիծեռնակի պէս բուրբեշ եւ ժամանում պարոն Սրբակ Չորանյանը «հայանպաստ» իր գործունեութեան, ինչպէս նաեւ «բարեկենդանյան տոները» Ռումինիայում անցկացնելու համար :

Այս այցելութեան հղացողն ու նախաձեռնողը՝ Բուրբեշում կազմակերպված, այսպէս կոչված «հայ մշակութի բարեկամներու խմբակն» եւ, դաշնակցական մի նոր վիժվածք, վորը գլուխը կանգնած եւ հայկական ֆաշիզմի վոչ այնքան անձանթ «դեմք», «քերթող» Հ. Ծ. Սիրունին : Մոսկո Չորանյանին հրավիրելու առիթը՝ «հայկական մշակույթը ռումին քույր ազգին ծանոթացնելու փափաքն» յեղած եւ :

Մոսկո Չորանյանի յելույթը ՇԱՏ ԴՈՒՐ Ե ՅԵԿԻԼ ՌՈՒՄԻՆԱԿԱՆ ԿՍՐԼՈՍ ԹԱԳԱՎՈՐԻՆ, ՎՈՐԸ ԶԻ ԶԼԱՅԵԼ ՆՐԱ ԿՈՒՐԾԲԸ ԶԱՐԴԱՐԵԼ ՌՈՒՄԻՆԱԿԱՆ «ԱՍՏԳԻ» ԵԳԱՆՇՍՆՈՎ : Իսկ ռումինական նախարարապետ պրոֆեսոր Յորկան մեծ վոզեորութեամբ «բարեկենդանյան հանդեսներ» եւ սար-

քել բուրժուական մանկավարժի պատիւին, ուր նա չի մոռացել համաբաշխել մոսկո Չորանյանին, վոր իմպերիալիստական ինտերվենցիայի շնորհիվ — «հայերը որ մը պիտի կորենան հավաքել իրենց մայրենի հողին վրա» : Չմոռանաք առելու, վոր ռումինական ֆաշիստականութիւնը շքանշանի հետ միաժամանակ Չորանյանին ոլորդեւ եւ նաեւ «հրամանատարի» տիտղոս :

Միայն քաղաքական կրկնակի կույրերը եւ դատակարգային թշնամու ազնեաները կարող են «միամտորեն» հավատալ, վոր Ռումինիայի թաղավորի շքանշանը գուտ «գրաւան» նպատակներ եւ հետապնդում, վոր Ռումինիայի թաղավորին չատ են դուր յեկել Չորանյանի աչքերը, նրա քերթվածներն ու «հայանպաստ» գործունեութիւնը : Դժբախտաբար մենք ձեռքի տակ չունենք մոսկո Չորանյանի՝ Ռումինիայի «պաշտական» յելույթների նշութերը, օտկաշն վոչ մի կասկած այն մասին, վար այդ նշութերն ամբողջովին նվիրված են Ռումինիայի ինտերվենցիոնիստական գործունեութեան կազմակերպման «հաջողութիւններին» եւ վոր Չորանյանը «հայ ժողովրդի» անունից իր ծառայութիւններն եւ խոստացել Ռումինիայի ինտերվենցիոնիստական գործունեութեանը, վորպէս հատուցում ստանալով «արքայական» շքանշան ու «հրամանատարի տիտղոս» : Մենք այս բանում համոզված ենք :

Յեւ այսպէս մոսկո Չորանյանը հռչակված եւ ֆաշիստական Ռումինիայի «հրամանատար» եւ կարգադրել եւ իր կուրծքը ինտերվենցիոնիստական արշաւաւ շքանշանով : Այս առթիվ ռումիւլար-ազատական մամուլը եւ հատկապէս Փարիզի «Ապադան» ցնծութեան եւ վոզեորութեան մեջ եւ : Այս առթիվ եւ, վոր Փարիզի ռամկավար-ազատական լիգներները հատուկ մի թեյասեղան են սարքել, ի պատիվ մոսկո Չորանյանի շքանշանի եւ տիտղոսի : Նկարագրելով այդ թեյասեղանը, Պոլսի «Նոր Լուր» թերթն ի միջի այլոց գրում եւ. —

«Ներկա ելին վաթսուսի մոտ անձեր՝ երկու սեռէն ալ,

մասնավորապես զբաղված և գեղարվեստական աշխարհին:

Պոսեյան Հ. Յերվանդ, Ա. Դարբինյան, Սարուխան, Տըթ. Վ. Թորգոմյան, Դավիթ Բեկ, Պ. Եմերյան, Ա. խաչատուրյան, Վ. Թեքեյան, Հայր Հովհաննեսյան*), Բրոֆ. Աղաջանյան և Տիկին Բուտադյան, ամբողջն ալ անդրադառնալով սլ. Չոբանյանի զբաղված և հասարակական մարդերու մեջ մատուցած մեծ ծառայութեան: Պ. Չոբանյան պատասխանելով ամենուն, շնորհակալութիւն հայտնեց իր անձին մասին ցույց տրված այս համակրական ցույցին և ըստ. «Ռուսական քաղաքներին կողմէ տրված պատվանշանը յետ կը նկատեմ իմ անձեռն ալիքի ուղղված պատիվ մը հայ մշակույթին, վորուն մասին ալիքի լավ տեղեկութիւններ կըցալ ունենալ ուսմանական աղնիվ ժողովուրդը, իմ բանախոսութիւններու առթիվ, մինչ հայ ժողովուրդը ցարդ ճանչցած եր իբր խելացի և առևտրական ժողովուրդը»:

Իր թեյաճառի մեջ ել, մոսկով Չոբանյանը փորձում է «միամտորեն» կլլեցնել, վոր Փաշխտական շքանշանն ու տիտղոսը միայն «ի պատիվ հայ մշակույթի» յետ տրված իրեն: Յեւ թեյաճառն շուրջը համախմբված հայ բուրժուազիայի ու կղերականութեան ներկայացուցիչներն ել սրտազին և նույնքան «միամտորեն» ծափահարում են ուսմանական Փաշխտապետութեան լիբրալական այս վերաբերմունքը՝ դեպի «հայ մշակույթը»: Սակայն պարոնայք Չոբանյանները պուր են փորձում թող փշել աշխատավոր մասնաների աչքին:

Ռամկավար-աղատականներն և նրանց քերթող մունետիկի դիմակը վերջնականապես պատուված ե և նրանց ինտերվենցիոնիստական զարչելի գեմքը պարզ յերևում ե ամենուկարճատեսների համար անդամ:

Սակայն յերկու խոսք՝ մեր «բարեկամ» Չոբանյանին:

*) Հեղինակ «Հայրենի կրակարան» Փաշխտական զբոս: Տես մեր հոգվածը ներկա զբոս 31-րդ էջում:

Մոսկով Չոբանյան!

Այն որերին, յերբ դուք Ռուսիայում վայելում եյիք «բարեկեցական» խնամքներ և ձեր շքանշանի քաղցր զմեղքամիսն» եյիք ապրում, այդ որերին (և յերկար տարիների ընթացքում), Ռուսիայի (և վաղը կապիտալիստական աշխարհի) բարբարոս բանտերում, դժոխային տանջանքների մեջ, գալարվում եյին հազարավոր և տասնյակ հազարավոր անմեղ բանվորներ ու գյուղացիներ: Ձեր սիրած Ռուսիայի բանտերում այդ տանջանքները գեղազանցում են միջնադարյան ինկվիզիցիայի բոլոր «նրբութիւններին»: Այդ բանտերում գազանաբար խոշտանգում են կապիտալի անմեղ գոհերին, շիկացրած յերկաթներով այրում են նրանց մարմինը: Դուք կարծեմ գգում եք այդ մարմինների այրման ճեղքներահոտը:

Այդ բանտերում պոկոտում են բանվորների և գյուղացիների մազերը, ջարդատում նրանց մարմնի մասերը: Դուք կարծեմ լա՞վ եք լսում նրանց ցամառն հառաչը:

Այդ բանտերի անմեղ գոհերից մեծ մասը փիզիկական տանջանքներից խելագարվում են:

Դուք լսո՞ւմ եք փաշխտական արշան դիկտատուրայի այդ գոհերի, խելագարների սասանեցնող հոնդյունը: Այո՛, լսում եք:

Ձեր գգայարանները չեյին կարող փակվել ուսմանական շքանշանի և «հրամանատարի» տիտղոսի փայլով:

Մոսկով Չոբանյան!

Դուք գիտե՞ք, վոր ձեր ստացած շքանշանը «լուսկեզոված» ե այդ հազարավոր գոհերի արյամբ, ձեր «հրամանատարի» կոչման մեջ խտացած ե հազարավոր խելագարվածների մահու հոնդյունը: Այդ դուք լա՞վ գիտեք: Այդ ե հշուտաբար քայլեր:

Յեւ այսպես:

Այն Չոբանյանը, վորը կուրծք եր ծեծում խորհրդային

Հայաստանի «անկեղծ բարեկամութեան» համար, վորը յերբեմն փորձ եր անում դաշնակներին «կշտամբելու», իբր թե Խորհրդային Հայաստանը «պաշտպանելու» համար, այժմ հակախորհրդային ինտերվենցիայի հայրենիքում, ստորաքարշութեան և քծնանքի իր անմըցելի վարպետութեամբ, շքանշաններ և տիտղոսներ և վաստակում : Բարո՛ւ վաստակի :
Մեր խորհրդային մտավորականութիւնը Չորանյանին մի խոսք ունի միայն ասելու. —

Մոսիւ Չորանյան!

Ինտերվենցիոնիստական ձեր շքանշանը «բարո՛ւ վայելեք» :

Զարդարեցե՛ք ձեր սնախառ լանջն այդ արշունտ ու գարշելի խաղալիքովը . ուսմանական «եքամանատարի» ձեր կոչումովը հալատարիմ կերպով հսկեցե՛ք փաշիստների շքանշանները, քծնանքով սողացե՛ք համաշխարհային սպանդ կազմակերպողների, հակախորհրդային ինտերվենցիոնների գաղաւթայարի շուրջը :

Կենչի ժամը, յերբ փրանսիական պրուլետարիատը, փրանսահայկական պրուլետարիատը, արդարութեամբ կհատուցի ձեզ՝ ձեր շքանշանի արշան գինը :

Յե՛վ այդ ժամը մոտ ե :

1932 թ., ապրիլի 8.

ՄԵՌԵԼԱԿԱՆ ԾԱՂԻԿՆԵՐ

Ա.

Քանի՜որ դասակարգի և սոցիալիզմի կառուցման մեր յերկրի ամենավտխերիմ ու արշունտուշտ թշնամի հայ ֆաշիստներին կուսակցութիւնը, դաշնակցութիւնը ոգտապործելով ամեն միջոց, բոլոր գծերով որհասական պայքար և մղում մեր դեմ :

Խորհրդային Միութեան անբաժանելի մասնիկը կադմոզ Խորհրդային Հայաստանի տնտեսական ու քաղաքական խոշորագույն նվաճումներն ու արագաճող առաջնագայումը, — սոցիալիստական արդյունաբերութեան նորանոր հսկաների կառուցումն ու աշխատումը՝ յերեկվա մահու ու կործանման յերկրում, գյուղի սոցիալիստական վերակառուցումը, համատարած կոլեկտիււացման հիման վրա կապիտալիզմի արմատների վռնչացումը, — պարզ և վոր զրկում են հայ բոլոր ժողովայի մարտական կուսակցութեանն ամեն հենարանից, հետևաբար և սաստկացնում նրա մահամերձի ընդդիմադրութիւնն ու պայքարը :

Այդ և պատճառը, վոր հայ ֆաշիստներին կուսակցութիւնը միջոցների մեջ վռչ մի խտրութիւն չի դնում խանդարելու սոցիալիզմի կառուցումը մեր յերկրում :

Վորպես անգլո-ֆրանսիական իմպերիալիզմի ստոր կամակատար, նա մի կողմից հանդես և գալիս Խորհրդային Միութեան հարավային սահմանների, Բաղդի Նալթին մոտիկ, ինտերվենցիոնիստական զործողութիւնների ախտիվ կազմակերպչի իր դերում, համերաշխութեան ձեռք կարկառելով քաղաք շէնքերին ու բեկերին, միապետականութեան դառում-

յալ բեկորներին և ամեն գույնի սև ուժերին: Մյուս կողմից՝
հա յերկրի ներսում, հենված կուլակության վրա՝ ուժեն մի-
ջոց ձեռք է առնում խանդարելու սոցիալիստական մեր աք-
շավը:

Պայքարի զենքերի և միջոցների մեջ նա վուչ մի խարու-
թյուն չի դնում: Սկսած անգլիական ու Ֆրանսիական թըն-
դանոթներից ու զնդակներից՝ մինչև մեր յերկրի ներսում
մնաստարական կաղմակերպութունները, զեղին մամուլի
դրպարտություններից մինչև «գեղեցիկ խոսքի» հրկավոր
հերյուրանքները, այդ բոլորն անխտիր, նա սպասարկության
է դնում սոցիալիզմի կառուցման և բանվոր դատարարի
հաղթական արշավի դեմ:

Գեղարվեստական գրականությունը նրա պայքարի կա-
րևոր մարդերից մեկն է և բոլորովին պատահական չէ, վոր
դաշնակցական այնպիսի կարկառուն լիզերներ, ինչպիսիք են
պարոնայք Վրացյանը, Սատիսյանը, Նավասարդյանը, Աղ-
բալյանը, Հափալանց շատ են զբաղվում գրական հարցերով:
Յեւ հատկապես Սորհրդային Հայաստանի գրական հարցե-
րով: Եւ չենք խոսում քաղաքական մուրացիկ, օտաժանվոր
յեղերամայր Ավետիք Ահարոնյանի, պոռնիկ, պնակալիզ Կոս-
տան Չարյանի և դաշնակցական մաուզերի ու մտրակի հե-
րոս Վաչագյանի մասին:

Ինչ պարոնայք Վրացյանը, Սատիսյանն ու բնկերու-
թյունն իրենց զեկուցումներով ու հոգվածներով, և թե՛ դաշ-
նակցական բոլոր թերթուկներն իրենց խարդախ, ստոր ու
նենգամիտ հոգվածներով, ազդակում են այն մասին, վոր
իրք թե Սորհրդային Հայաստանում, բայլչեիկները «կործա-
նում են» հայ գրականությունն ու արվեստը: «Շահագրգիռ-
ված» այդ գրականության նվաճումներով՝ նրանք իրենց ըն-
թերցողների ուշադրությունը մոբիլիզացիայի յեն յենթար-
կում «վանդալ» բայլչեիկների դեմ, փրկելու համար «հա-
յուն արվեստը» կործանումից:

Հայաստանի պրոլետարական գրականության վարկաբե-
րումն ու ալյանդակված ձևերով ներկայացնելը, այդ գրա-

կանության դեմ ամենակտի ձևերով պայքարի ծավալու-
մը, դաշնակցական գրչակների «հանապազորյա հացն» է:
Անկեղծորեն սոցիալիզմի կողմն անցած ու նրա համար պայ-
քարող «ուղեկից»-դաշնակից գրողներին քաղաքականապես
վարկաբեկելը նրանց «սրբազան» պարտքն է: Իսկ դեռևս տա-
տանումների մեջ տարուբերվող գրողներին շոյել ու գրավե-
լու փորձեր անելը՝ նրանց քաղաքականության բաղկացու-
ցիչ մասերից մեկն է:

Հանձինս պրոլետարական գրականության՝ պայքարելով
բանվոր դատարարի գրականության դեմ, նրանք միաժա-
մանակ առաջ են քաշում իրենց բուրժուական, ազգայնական
գրականության դարգացման հնարավորություններ նվաճելու
էրավունքը՝ խորհուրդներն յերկրում: Շատ «միամիտ» կեր-
պով, կուրծք ծեծելով և, յերկրպագելով «մաքուր արվես-
տի» կուռքերի առաջ, նրանք պահանջում են, վոր պրոլե-
տարական զիկտատուրայի պայմաններում «ազատ խոսքի»,
«ազատ արվեստի» իրավունք տրվի: Այսինքն՝ արտոնվի դաշ-
նակցական գրչակներին, ազատորեն, «մաքուր արվեստի»
միջոցով, ստեղծագործելու ինտելեկտիստական, հակա-
հեղափոխական, բուրժուական, անկումային իրենց արվես-
տը:

Յեւ «Հայրենիք»-ը փրփուրը բերանին՝ իր խմբագրակա-
նում ազդակում է.—

«Այս պարոնները (խոսքը պրոլետարողների մասին է.
Ա.) կերևի դեռ չեն հասկացած, վար գրականությունը չի
կրնար զարգանալ յերկրի մը մեջ, ուր ստեղծագործա-
կան միտքը ազատ չէ»:

Յեւ վորովհետև Հայաստանում, ըստ պարոնայք դաշ-
նակների «ստեղծագործական միտքը» (կուլակային, դաշ-
նակցական. Ա.) ազատ չէ, ուստի—

«Դժվար քե Հայաստանի մեջ Ռոբեմ կարեմա ծաղկիլ
հայ գրականությունը և հրապարակ գամ ԱՄԲՈՂԶ ՀԱՅ
ՅԵՐԿԻՆԻԲԸ ԼՈՒՍԱՎՈՐՈՂ ԱՍՏՂՈՐ»:

Իսկ ըստ պարոնայք դաշնակների, հայ գրականությունը

միայն ծաղկում և արգասավորվում է իրենց բոստանում և «ամբողջ հայ յերկինքը լուսավորող» աստղերը ճաճանչ են առնում իրենց «ստեղծագործական հանճարից»։ Մի փոքր հետո, մենք առիթ կունենանք ծանոթանալու այդ «ծաղիկներին» ու «աստղերին» մեկի հետ։

Դաշնակցական զեղարվեստական գրականությունը հաճախորդներն արտահայտում է իր կուսակցության և դասակարգի գործելակերպի ու դրության վրա՝ պատկերելով։ Նա զեղարվեստական իլլյուստրացիան է հայ բուրժուազիայի և նրա կուսակցության վրա՝ եյության։ Դաշնակցական բոլոր պատված քնարները և վոդյասաց ջութակները, դրամատիկական վրիպած պատկերներն ու վիպական պատժանքները, քննադատական յերբեմն հայդուկային և յերբեմն «գիվանագիտական» հարձակումները միայն մի նպատակի յեն ձրգտում—կատարել հայկական ֆաշիզմի սոցիալական պատվերը։ Այդ է պատճառը, վոր «ամբողջ հայ յերկինքը լուսավորող» աստղերի ֆաշիստական գրականությունը մի կողմից հանդես է դալիս Խորհրդային Միության դեմ իմպերիալիստների և դաշնակցության կողմից պատրաստվող ինտերվենցիան «գեղարվեստորեն» հիմնավորելու, մյուս կողմից՝ «զեղարվեստական» հրեշավոր մեթոդներով, նա «ծանոթացնում» է ընթերցողներին՝ մեր յերկրի «գրությունը», «կործանման» «խաստերին» և յերրորդ կողմով՝ ցուցադրում բուրժուական արվեստի իրենց անկման ու նեխվածության վրա՝ պատկերելով։

Այսոր ալ յերրորդ կողմի մասին է, վոր պիտի խոսենք։

Բ.

Ինչպես վերևում ընդգծեցինք, դաշնակցությունը դրուշում է, վոր մեզանում գրականությունն ու արվեստը խորտակվում են և «հայ գրականության» «փրկության» «ծանր պարտականությունը» մնում է իր մաշված ուներին։

«Հայրենիք»-ի մի ալ առաջնորդողը պնդում է, վոր միայն իրենց հովանու տակ է «վոր կմշակվի հայ ՆՈՐ գրակա-

նությունը»։ Գոհանալով, վոր արտահայտմանի հայությունը հնարավորություն ունի վայելելու իրենց՝ «հայ նոր գրակա-նություն» պառլոնները, «Հայրենիք»-ի խմբագիրները, կոկորդիլոսի արտասուքն աչքերին և «համահայկական խոր վշտով» ցավում են խորհրդային յերկրում դրոնվող «հայկություն» համար, վորոնք գրկված են այդ գրականության «ՍՆՈՒՆԴԵՆ ՈՒ ՎԱՅՆԻՔԵՆ» (sic)։

Յեվ «Հայրենիք»-ի խմբագրականը, ցավ ի սիրտ, արտավախան աչքերով շարունակում է—

«Յեթե խորհրդային «գրականին» մեջ աճեր փչ քեշատ արժեք ունեցող հայ գրականություն մը, այն ասուն տակավին կարելի յեր չափով մը թերևս հաշուելի այն տիպի վաստին հետ, վոր խորհրդային հայությունը մշա կուլթային տեսակետով ևս կարված է դադութներեն և գրկված արտասահմանի (այսինքն՝ դաշնակցական Ա.) հայ ԳՐԱԿԱՆ ԱՐԺԵՔՆԵՐՈՒ ՍՆՈՒՆԴԵՆ ՈՒ ՎԱՅՆԻՔԵՆ»։

Ինչքան էլ դաշնակցական ֆաշիստական խմբագիրները լրբությունն ու զրպարտանքը սահմաններն անցնեն, այնուամենայնիվ նրանք ժխտել չեն կարող այն խոշորագույն նվաճումները (թե վորակական և թե քանակական), վոր ձեռք է բերել Հայաստանի պրոլետարական և «ուղեկցային», դաշնակցային գրականությունը վերջին տասնամյակում։ Սակայն այդ մասին մենք ավելորդ ենք համարում ժամավաճառ լինել, վիճելու «Հայրենիք»-ի ստոր զրպարտանքների դեմ։ Ավելի լավ կլինի, ընթերցողի հետ միասին, մի փոքր ճաշակենք Դաշնակցության «ՆՈՐ» «գրական արժեքներու սնունդի ալ վայելքը»։

Այդ նպատակի համար մեզ բավական նյութ կտա դաշնակցության յերիտասարդ հեղինակներին՝ դարձն վաղդեն Շուշանյան՝ իր «Սմբան գիշերներ» խորագրեր կրող գրքով, վոր հրատարակված է դաշնակցական մարտական թերթում

«Հոռաբեր»-ում, և ապա առանձին դրքով, վորպէս նրա «մատենաշարը»:

Դաշնակ հայդուկ գրչակներէց մեկը, քննադատութիւն տալիս հայալեզու լեզուներէն, «Հայրեն»-ն էր: Վաղդէն Շուշանյանին համարում է «ոճովածնե-րու», «քննարկական» աղվոր փառանգի»*) ներկայացուցի-չը և նրան հակադրում է Սորհրդային Հայաստանի հեղինակ-ներին ու դրս կանոնները:

Դժուար է վորոշել, թե՛ Վ. Շուշանյանի «Ամբան դիշեր-ներ» դիրքը գրական ի՞նչ սեռի յե պատկանում: Նա մերթ ար-ձակ բանաստեղծութիւնն է, մերթ նովել, մերթ՝ հուշա-տեարի էջ, և այլն: Բայց բոլոր դեպքերում էլ նա հաղեցված է յինչիմով, բույրվարայնութեամբ, պոետոգրափիայով, սե-ւական հիմնադրին պատարդիւնով, զառանցանքով, ներ-վածութեամբ: Յեկ բոլոր դեպքերում էլ նա չափազանց հա-կանչական է բուրժուական արվեստի նեխմանն ու քայքայ-մանը: Նրա լավագույն անդրադարձումը:

Գրքի բոլոր էջերում ձեզ հետ խոսում է բուրժուական բարձրի գարշիկի ճախճախոտը: Բոլոր դեպքերում հեղինա-կը և նրա «արու» ընկերները, բուրժուական հասարակար-դին վայել, սեռական անասնական հակումներով վորոշում ու ըմբոշանում են հեշտամատույց «իգութեանը»:

Սի չարք նովելներում հեղինակը «գեղարվեստորեն» նկարագրում է Փարիզի կաֆեների ու փողոցների դիշերները: «Սիրային» ժամեր ու հանդիպումներ:

Հեղինակը կաֆեյում, ուր իր «եզ» սեղանակցի—

«Համբույրը կիյնա բերնի վրա, քրքումն ծաղկի մը պես»—

Միտածանակ ապրում է իր «խոհերը» և յերևակայում այդ հանդիպման յերեկոյի հեռանկարը,—

«Փոքր ու գաղտնի գգվանքներ սեղանին առի, հետա կցում անասունի պես»:

Հեղինակը չի խնայել վոչ մի գույն բուրժուական բույր-

*) Փառանգ—գործող, գունգ. Ս.:

վարային ընթերցողին բավարարելու, այդ գույներէ «սիրո» խոսակցութեան մեջ, վորքան հնարավոր է փողոցայնութիւն մտնելու համար: Իր խոսակցութեան նկարագրելիս հեղինակը բոլոր դեպքերում ասում է—«ան իր երի անուշ ձայնովը», «իր երի անուշ աչքերը», իր երի նայվածքը», «իր երի դիր-քով» և այլն: Ծառ հատկանշական է այս բուրժուական բա-րոյականութեան և արվեստի համար: Խոսակցութեան ամ-բողջ ընթացքում, գույներն յուրաքանչյուր նախադասու-թիւնն սկսում կամ վերջացնում են «իմ չար սիրելիս», «իմ պատիկ սիրելիս», «պատիկ հիմար», «չար, պատիկ հիմար», «պատիկ անառակ», «չար, չար, պատիկ սիրելիս», «չար, չար խենթ սիրելիս», «պատիկ ապուշ» և այլն խոսքերով: Սա իհարկէ, հեղինակի «պատիկ» կամ մեծ ապուշ լինելով չի կարելի բացատրել, բուրժուական հասարակայնութեան կեն-ցաղի անդրադարձումն է այս: Բուրժուական փողոցային, կաֆե—շանտանային «սիրը» քաղցրացնող համեմունք: Այդ է պատճառը, վոր գրքի մի մամուլում (16 էջ) 46 անգամ գոր-ծածված են վերոհիշյալ «խաղցր» դարձվածքները:

Ապա շարունակվում է կաֆեյի իրենց կյանքը: Հեղինակը պատմում է—

«Վիքի մը արագութեամբ կը տեղավորվի քովս ու իր ԶԳԱՅՆՈՏ ԲԵՐԱՆԸ ԿԵՐԱՐԵ ԻՆՁԻ, ՊԶՏԻԿ ՊՏՈՒՂԻ ՄԸ ՊԵՍ:

«— Ծարավ եմ, պատիկ սիրելի, — կրսեմ քեզիս:

«— Ապաքե՛ս:

«— Սպասա՛կ, քուս գարեջուր մը, — կրսեմ երի իր անուշ ձայնովը»:

Ապա, աղջիկը գանգատվում է—

«— Իրա՛վ չար ես այս գիշեր»:

«— Կուգե՛ս զիս համբուրել, — կրսեմ քեզիս, — կու-գե՛ս:

«Ու իր համբույրը կիյնա բերնիս անկյունը:

«— Հո՛ս, — կրսեմ, — հո՛ս, — մատովս դպելով քրք-բուս, — հո՛ս:

«Ա իբ համբույրը կիյնա բերնիս վրա» :

Կաթեյի յերեկոն ավարտելով,—

«Մեղմորեմ մագերը նետեց յետ ու աչքերու ճայելով համբուրեց գիւ: Հետո բարձրացանք ու կողմ-կողմի, գրեթէ գրկված յեկանք դուրս»:

Ապա Փարիզի փողոցներով անցնելով, «գործէ դարձող պղծիկ պոռնիկներու» «որվան շահը» հաշվելով, նրանք գնում են գետափ, ուր—

«Նստավ ծունկիս վրա,— ասում է հեղինակը,— մագերը խառնված մագերուս և բեր նետած պարանոցիս»:

Ու յերբ—

«Իր համբույրը ջերմութեամբ կիյնար բերանիս վրա,— պատմում է հեղինակն իր ընթերցողներին, նրանց է մոտենում «յերբորդ հանրապետութեան» գիշերային պահակը, բայց հեղինակը փութկոտութեամբ հանգստացնում է իր ընթերցողներին, վոր այդ պահակն իրենց չի խանդարել, վորովհետև նրանք «լավ են հագնված» յեղել—

«Յեթն ԳԵՇ ՀԱԳՎԱԾ ԸԼԼԱՅԻՆԻ, — ասում է հեղինակը,— ՊԻՏԻ ՄՈՏՆՆԱՐ ՈՒ ԱՆՀԱՆԳՍՏԱՅՆՆԵՐ ՄԵՁ»:

Վորքան ցինիկ, նույնքան հատկանշական է այս նախադասութիւնը «Յերբորդ հանրապետութեան» — «գեմոկրատական» Ծրանոխայի համար, ուր «գեշ հագնված մարդիկ» (բանվորները) դիշերները «կանհանգստացվեն» փողոցներում, իսկ լավ հագնվածները «Յերբորդ հանրապետութեան» հովանավորութեամբ, ծավալում են պոռնկութեան փողոցային իրենց արկածները: Սակայն իր կամքից, պարոն Շուշանյանը տվել է բուրժուական Յեմբուրայի այդ կոնտրաստը:

Սակայն դառնանք նրա «սիրային» դիշերին, վորը վեց-ջանալու վրա յե,—

«Գրկված (իր «եգիս».) մանուկի մը պես, վոր կը մտի, կտանիմ տուն»:

«Սենյակիս լույսը կը բացամ ու պատուհանս կը փակեմ

գիշերվա դեմ:—ՎԱՐԱԳՈՒՅՐՆԵՐԸ... կըսեմ,—ՅԵՄ:—Կը փակեմ, կը փակեմ... կըսեմ շտապ...»:

Յեմ փակվում են վարդույրները: «Դրաման» վերջանում է: Սակայն բուրժուական պոռնոգրաֆիան ու ցինիզմը չէ վերջանում, նա շարունակվում է մյուս գրվածքներում:

«Հոգեպես անավաղ ու սնունդի կարոտ մարդոց կարելի չէ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹՅԱՆ ՏԵՂ ՊՈՒՆԿԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ ՏԱԼ, ամեն բան տալ»:

Այսպես է գրում պարոն Վաղդեն Շուշանյանը և հավատարիմ իր «հավատո հանգանակին», վոր ի բոլին աշխատում է բուրժուական ճահճի դարչելի բնակիչներին, «հոգեպես անոթի» ու քայքայված դաշնակցական, բուրժուական ընթերցողների քիմքին համապատասխան սնունդ տալ, դո-հացնել նրանց սեռաբաղձական փողոցային կրքերը: Յեմ հերավի, «Հուսարեր»-ի մպտնաչարի այս պոռնկապատում վիժվածքը հագեցված է ամենադադրելի ցինիզմով ու բուրժուական աշխարհին վայել ալյանդակութուններով:

Յեմ Շուշանյանը լեցված իր հոգեպես անոթի ընթերցողներին բանաստեղծութեան տեղ պոռնկագրութեան տալու «սրբադան» պարտականութեամբ, շարունակում է ցինիզմի նաղկալի հեղեղը: Յեմ «Հուսարեր»-ի խմբագիրներին բարեհաճ թույլտվութեամբ.—

«ՏԱՐՈՐԻՆԱԿ ԱՐՄԳՈՒԹՅԱՄԻ, ԲԱԶՄԱԹԻՎ ՄԱՐԴՈՑ ՅԵՎ ԿԻՆԵՐՈՒ ՄԵՐԿ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐ, ԻՐԱՐՈՒ ԿՑՎԵՑԱՆ ԵՄՎԱՐԻՆ ՄԵՁ»:

Յեմ «Հուսարեր»-ի խմբագիրներին հեշտապես հաճույքների միջից հեղինակը շարունակում է իր մատչիմ լիրիկան.—

«Կուրծքիդ գունտերը, վոր ավերուս մեջ կուզեմ այս գիշեր սեղմել...»:

«Անընդհատ կուրծքիդ կը բացվեր ու ծծերուդ արտա-կուրյունը կը ցայտեր դուրս...»:

«Մեր ափերը հանգչեցան լուսածիծաղ ամիսներու վրա...» և այլն:

Յեւ «Հուսարներ»-ի խմբագրութեան հետ, հեղինակն աշխտողում տոնով, աղջարարում է... «Վերահաս վտակը»-

«Մեր ԱՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ՀԻՆԱՆ, ԴԱՌՆԱՆ ԿԵՆՍԱԶՈՒՐԿ, ԳՈՍ...»:

Իսկապես վոր «բանաստեղծութեան տեղ՝ պոսակագրութեան»: ճիշտ է ասում պարոն Շուշանյանը:

«Խանդավառ բարեկամութեան մը պատիկ վեպը» գրվածքում հեղինակը դարձյալ հանձնվում է իր «լիբրեական խոհերին»:

«— Յեքե կարելի ըլլար հպիլ բոլոր աղջիկներուն,— գրում է Շուշանյանն իր պոսակագրութեան լիբրիկան,— զանազան նմանալ արևելյան դիվաններու խորը, թրթռոտին Յեւ Մերկ. ո՛ր բերկրութեան տառապելու:

— Յեթե ԿԱՐԵԼԻ ԸԼԼԱՐ ՀՊԻԼ ԲՈԼՈՐ ԴՈՂԴՈՋ ՈՒ ՏԱՔ ԿՈՒՐԾԳԵՐՈՒՆ: ԲԱՂԵՂԻ ՄԱԳԼՅՈՒՆ ՊԱՏԱՂԻՃՆԵՐՈՒ ՊԵՍ ՓԱԹՓՎԻԼ ՄԵՐԿ ՈՒ ՍԱՐԾՈՒՆ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐՈՒ:

— Ո՛ր տառապանքի բերկրութեան, յես կվերադառնայի քու կոպիտ սիրույդ...»:

(Թող ներեն ինձ ընթերցողները, վոր յես «ամբողջ հայ հորիզոնը լուսավորող աստղերու» ստեղծագործած պոսակագրութեան այս «գոհարներին» մեղքերումներով, նրանց վերջովմունքն ու զայրույթը չարժեմ, թող ներեն ինձ, վոր այդ մեղքերումները կատարում եմ ավելի առատութեամբ: Դրանով յես ցանկանում եմ, վոր ընթերցողները մի ավելորդ անգամ ևս տեսնեն «կուլտուրական» այն բարձրը, վոր տիրում է հայ բուրժուազիայի արտասահմանյան ճահճում, վորի գրական անդրադարձումն է Վ. Շուշանյանի այս գիրքը: Միաժամանակ յես ցանկանում եմ, վոր ընթերցողները տեսնեն, թե Խորհրդային Հայաստանի «կործանվող» գրականութեանը ինչ «ՆՈՐ» գրականութիւնն էն հակադրում դաշնակները և վորն է նրա «ՄՆՈՒՆԴՆ ՈՒ ԲՈՒՅՐԸ»):

Հեղինակն իր «լիբրեական խոհերի» հետ մենակ չի մնում, նա դարձյալ դառնում է մի «եզի», վորը,—

«Վայրկյան մը լոեց ու նայեցալ աշխրուս, միջ իմ մտքիս մեջ, կերգեյին նոր տաղեր, ՇՆԱԿԱՆ ՈՒ ՊԱԳՇՈՏ: ԱՐՈՒՆԵՐ ԿՊԱՐՆՅԻՆ, ԱՅԾԱՄԱՐԴԵՐ ԿԸ ԿՅՎՆՅԻՆ ԾՈՎԱՇՈՒՆԵՐՈՒ ՀԵՏ, ՅԵՂԵԳՆՈՒՏՆԵՐՈՒ ԽՈՐԸ ՈՒ ՍՐՃԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՄԵՋ. ԱՂՋԻԿՆԵՐ ՈՒ ՏՂԱՔ ԻՐԱՐՈՒ ԲԵՐԱՆ ԿԸ ԽԱԾՆՆՅԻՆ:

— Յեքե դուք,— իր «սիրո» առարկային է դառնում հեղինակը,— ԱՌԱՏԱԶՆԵՐՆ ՈՒ ՇՈՒՅԼ ԸԼԼԱՅԻՔ, դուք վոր ԲԱՂՅՐԱՄԱՐՄԻՆ ՈՒ ՀԱՐՈՒՍՏ ԿՈՆՔՈՎ ԱՂՋԻԿ ՄԸՆ ԵՔ, յեքե ըլլայիք բարի՛ ԳՐՈՒԹՅԱՍԲ ԶԵՐ ՄԱՐՄԻՆԸ ԿԸՆԾԱՅՆՅԻՔ ԲԱԶՄԱԹԻՎ ԱՐՈՒՆԵՐՈՒ...»:

Սակայն հեղինակը դարձյալ մտքերի ու խոհերի մեջ է ընկնում և մտածում «պատկերաւոր»-

«ՅԵՍ ԿԵՐԵՎԱԿԱՅԵՄ ԶԱՅՆ ՄԵՐԿ, ԻՐ ԱՆԿՈՂՆԻՆ ՎՐԱ, վոր անկյունը կապաի ահա իր մարմնի շերտութեան»:

«Ծունկերը գիլի են ու խռովիչ:

Անոր ծունկերը անշուշտ տաք են ու մարմինը քաղցր...»:

Սակայն աղջիկը չի թողնում, վոր «արուն» մասաույրի, նրան դիմելով «եզի իր անուշ ձայնովը»-

«Կուգեմ վոր զիս համբուրեմ,— ըսալ քմաւաւ,— մտաւնալով ինձի ու նայելով աշխրուս՝ իր նայվածքին ամբողջ քաղցրութեամբ,— կուգեմ, վոր սիրո բառեր ըսեմ ինձի, ու գեշ տղու մը պես սիրեմ զիս, ԴԵՇ ՏՂՈՒ ՄԸ ՊԵՍ՝ ԳԵՇ ԲԱՆԵՐ ԸՆԵՔ ԻՆՁԻ...»

— Ահա աղջիկ մը, ահա յերկու բազուկներ, ահա յերկու շրթեր...», — բացականչում է հեղինակը...

Ահա ցինիզմ: Ահա պոսակագրութեան: Ահա բուրժուական օրֆիւլիտիկ քնարի «լիբրեական» հնչյունները: Ահա անկում, նեխվածութիւն: Ճաշակեցեք նրա «սնունդն» ու «վայելքը»:

Բիչ հետո, հեղինակը փողոցումն է դարձյալ, ուր—

«Աղջիկներ կանգնեյին արագընթաց քայլերով... Անոնց լեցուն ու բարակ կերպաններուն տակեն, քաղցրորեն պիկը

կուրծքերն մինչև ծունկերը գրեթե մերկ սրամեկերն, վեր-
ջապես իրենց ամբողջ մարմիններն կը բարձրանար ՀԵՇՏՈՒ-
ԹՅԱՆ ՅԵՎ ՍԻՐՈ ԸՆԴՀԱՆՐԱՍԱՆ ՈՒ ՄԵՍ ՀՐԱՎԵՐ ՄԸ:
Մնաց վոր այդ բոլոր կիները կանցնեյին ԳՐԳՈՆԵԼՈՎ ՇՈՒՐ-
ՋԻ ՄԱՐԳՈՑ ՍԵՌԱՅԻՆ ԱՆՈՐԺԱԿՆԵՐԸ: Անոմ անագիւ
մերկ մասեր ունեյին իրենց մարմիններու վրա: Վոմանք
կանցնեյին արժեցնելով իրենց մարմինն գեղեցկությունները:
ԿՈՒՐԾՔԵՐ ԿԱՅԻՆ, ՎՈՐ ԿՀԱՌԱՋԱՆԱՅԻՆ ՀԱՂԹԱԿԱՆ,
ՈՒ ԿՈՆՔԵՐ, ՎՈՐ ԿՍՊԱՍԵՅԻՆ ԿԱՐԾԵՍ ՀԵՇՏՈՒԹՅԱՆ
ԿԱՄ ԲԵՂՄՆԱՎՈՐՈՒԹՅԱՆ ՊԱՀՈՒՆ: Յերբեմն, յերբեմն
կլավեյին ՀԱՄԲՈՒՅՐԻ անորոշ ու ուրախ ԶԱՅՆԵՐ, սիր-
խոսներ, բառեր ու բացականչություններ: (Ի՞նչ համերդ
ե՛... Ա.):

Անկման ու բուրժուական դարչելի այս ճախճախուտում
հեղինակը տեսնում է—

«Բանվորներ կանցնեյին ՅԵՐԶԱՆԿՈՒԹՅԱՄԲ...»:

Այստեղ նույնպես հեղինակը բուրժուական իր դերի մեջ
է, չե՞ վոր ըստ նրանց՝ բանվորները «յերջանիկ» կյանք են
վայելում, չհագործման, տանջանքի, խռտանքման բուր-
ժուական «դրախտում»:

Պոռնոգրաֆիկ այդ համատարած տեքստում, իր աղ-
բումներից ու նկարադուրժյուններից հետո, հեղինակը հան-
կարձ հանդիպում է «աշխատավոր ու քաջ ընկերի մը»: Նա
մտքով փոխադրվում է այդ աշխատավոր ընկերո՞ւ տունը և
մեծ վոդեկորությամբ նայում—

«Քրիստափորին (Քրիստափոր Միքայելյան. Ա.) տըր-
տում աչքերուն, վոր կը հաժեյին պարագնաց նայվածքով մը
անկնցներուն տակեն»: «Կը մտածեյի, քե մ'ով գիտե քանի
տուններու պատերն այդ նայվածքը կը հաժի այսպես տրամու-
րեն ու քաղցրորեն»: Այս դաշնակցական հեղինակն իսկույն
վերհիշում է իրենց հայդուկների բերանով ախճան յերգ-
ված—

«Քրդաց մայրեր բող լան ու դուն

Ուրախ լուրեր սար է Զեյթուն...» յերգը:

Դրուժյունը չատ հետաքրքիր է ու դաշնակցական: Հե-
ղինակն իր կուսակցության լավագույն «ազիտայրույներից»
մեկն է հանդիսանում, նա մեկ նկարադրում է «կիներու հա-
լուստ կոնքերը» և ապա ընթերցողին անմիջապես փոխա-
դրում դեպի դաշնակցական լիդեր Քրիստափոր Միքայել-
յանի «տրտում աչքերն» ու «քաղցր նայվածքը»: Կատարելով
իր «կուսակցական» պարտականությունը: Յեվ «կոնքերու»,
«կուրծքերու» ու «մերկ մարմիններու» այդ ցինիկ տեսարա-
նում, հեղինակը հատկապես հանդիպում է իր «բանվոր» ըն-
կերոջը, վորպեսզի նախ շեշտի վերջինիս դաշնակցական լի-
նելու հանգամանքը, և Քրիստափորը «քանի՞ տուններու պա-
տերեն նայելու» ժողովրդականությունը» (eis!) և ապա
հիշեցնելու ընթերցողին, վոր այդ բանվորը «գժախտ է»
միայն նրա համար վոր, «տգեղ կին մը ունի, վոր ձախավեր
շարժումներով կերթա ու կուգա սենյակին մեջ»:

Յեվ ապա իր խոհերի մեջ ներսուզվելով, պարոն Շու-
շանյանը «իլիստիայում» է—

«ԿԸՍԵՄ, ԻՆՉՊԵՍ ԿԱՐԵԼԻ ՅԵ ԲԱՐՈՒԹՅՈՒՆ ԸՆԵԼ
ՏԳԵՂ ԿՈՆԵՐՈՒ: ԿԸՍԵՄ, ԻՆՉՊԵՍ ԿԱՐԵԼԻ ՅԵ ՅԵՐԵՎԱ-
ԿՍՅԵԼ ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՐԳ ՄԸ, ՈՒՐ ԿԱՐԵԼԻ ԸԼԼԱ ՏԳԵՂ
ԿՈՆԵՐՈՒ ՍԻՐՈ ՆՈՒՅՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԸ ԸՆԾԱՅԵԼ ՅԵՎ ՅԵՐ-
ԶԱՆԿՈՒԹՅԱՆ ՆՈՒՅՆ ԲԱԺԻՆԸ: ԿԱՐԵԼԻ ՅԵ...»:

Բուրժուական մորալը դրսևորված է իր ամբողջ մեր-
կությամբ և այլանդակությամբ: Կոմենտարիաները միան-
գամայն ավելորդ են:

Հեղինակը գեռ չատ մեծ տեղ է հատկացնում փարիզյան
պիչերային արկածների «գեղարվեստական» «մաքուր» վեր-
արոտորմանը: Դարձյալ նկարագրում է կաֆկեները, ուր—
«ԱՂԶԻԿ ՄԸ ԿՐԳՈՎ ԿԸ ԽԱՇՆԵՐ ՏՂՈՒ ՄԸ ԲԵՐԱՆԸ»,
ուր—«իրենց գիշերային աշխատանքը վերջապահ ԲՈԶԻԿ-
ՆԵՐ կուգան նախանշի ու գաղտուկ շահերին կը հաշվեն»,
ուր հայհույում են բարձրաճայն ու բերանարաց—«Մայրեր-
սին... քույրերին», «յես իրանց հոր հոգին...» և այլն:

Բայց մենք վերջացնենք այս մասը միայն չմոռանանք ասելու, վոր «մայրերնին», «քույրերնին» հայհոյանքի ու «քերական խաճենքը» այս մոմենտին, հեղինակը դարձյալ մտքով վերադառնում է դաշնակցական գործունեության «դրվագի մը», իր մի խոսակցի մտքով՝ «վերապրելով» փետրվարյան ավանդյալի և հիշելով կարճակնցի մի կովուղի «հերոսությունները»: Հեղինակը, ինչպես տեսնում եք, դարձյալ իր դաշնակցական, կուսակցական պարտքն է կատարում:

Գ.

Պարոն Վաղգեն Շուշանյանի գիրքը լույս բուրժուական Յեվրոպայի բարոյական նեխած ճահճի նկարագիրը չէ, չնայած վոր մեծ մասամբ այդ բանին է նվիրված, վորպես «յերիտասարդ անող մարդու մը թղթերը»: Գրքում ծավալով բավական մեծ տեղ է դրավել «Ծառեր ծլարձակ» գրվածքը, վորը նվիրված է— «ցեխին ու տառապանքին մեջ հասակ մետած մեր գեղուկեղ տղոց՝ վորոնց խորունկ աչքերում մեջ մեր Յեղիհ ՍՐԺԱՆԱՎՈՐ, ԼՈՒՐԶ, ՀՊԱՐՏ ԲԱՅՑ ՎՈՒԱԿԱՆ, ՑԱՎԸ ԱՐԲԱՅՈՐԵՆ ՊԵՏԳ Ե ՆՍՍԻ և վոր դեռ իրենց նորակազմ, բայց ամուր ու բարի ուսերում վրա իրենց ԱԶՆԻՎ ՄԵՆԵԼՆԵՐԸ (զոհարելով Պաշնակցության արյունոտ քաղաքականության շնորհիվ, Ա.) ՊԵՏԳ Ե ԿՐԵՆ ԱՌԱՆՑ ՏԸՐՏՈՒՆՁԻ» և այլն... «Սև և հայ աչքերով այս սիրելի տղոց, վոր ՁԵՆ ԿՔԻՐ ԱՅՍ ՄԵԾ ՈՒ ՍՐԲԱԶԱՆ ԲԵՌԱՆ ՏԱԿ (այս թանգագին վոսկերոտիքին) (պարզեցված դաշնակցության կողմից, Ա.) ՎՈՐ ԿՐԵՌԱՆ ՀԱՌԱՋ ՈՒԺԵՂ ՈՒ ՊԻՐԿ ՔԱՅԼԵՐՈՎ...» և այլն, և այլն:

Ինչպես ընթերցողը տեսնում է այս ձոնը, վոր այլ ինչ է, քան դաշնակցական, ֆալստական «հավատո հանդանակը», հայդուկության դովը, խմբապետական արյունոտ «լիրիկա», միայն ասված ավելի ճոռոմ ու խճողված: Այս ձոնով հեղինակը, վերստին ջատագովում, վեր է հանում Պաշնակցության արյունոտ ջաղաքականությունը, վորն իր հետևելից թողեց ավերակներ, մեռելներ ու «վոսկերոտիք»: Փա-

ռաքանում, իդեալականացնում է «ցեխի ու տառապանքի» այդ արյունոտ անցյալը, և «ցեղի» «ցավի» «արքայական կրավով», կոչ անում դարձյալ լծվել դաշնակցության արյունի և ավերի քաղաքականության սալվին, վորի սանձերը պտնվում են անդր-Փրանսիական իմպերիալիզմի ձեռքերում:

Անցնելով «Ծառեր ծլարձակ» գրվածքին, հեղինակն իր հիշողությունները հետ կծկելով, նկարագրում է իրենց թափուր մնացած տունը, պարտեզը, իր մանկական ու պատանեկական անցյալը, հայրը, քույրը և այլն: Յեվ «ծառերը, վորոնք կարծանվեցան: Յորենի արտերը, վորոնք մնացին առանց սերմացուի»: Հեղինակն յերկար մտապրատումներ է կատարում և զառանցալի խոսում է իր մեռած զրոջ հետ: Այս ձևով յերեխի «աղբեր» ուղեկով ընթերցողներին հույսերի վրա և դրանով նրանց դինվորագրելով դաշնակցության արյունոտ գործին: Սակայն այս «նվիրական» գործի և «նվիրական մեռելները» հետն էլ հեղինակը մնում է նույն բուրժուական բարոյաբեկված, ցինիկը: Իր հուշերում, նա յերկար մնալով մանկամարդ ու վաղամեռիկ զրոջ հետ, «վոր իր մոր բարի կանգնեմն ծնավ», նրա հետ էլ սկսում է բաժանել բուլվարային ընկած այն վոճը, վորով նա խոսում է Փարիզի կաֆեներում: Իր «պղախի ու բարի» զրոջը, նրա հիշատակի առաջ նստած, հետևյալն է ասում—

«Ուրիշ, ուրիշ է մեծ քաղաքը: Կըսեն աղջիկ մը կրնաս բազմոցի մը վրա դնել ՄԵՐԿ. ՄԵՐԿ: Ու կրնաս գրկել գայն արքշիս քեվերուդ մեջ: ՄԵՐԿ ՈՒ ԱՐԲԵՐՈՒ ԱԶԶԻԿ ՄԸ»:

«Այնուեղ գյուղաքաղաքին պես չէ: Համբույրն ունգամ տարբեր է: ԿՐԲՈՏ, ՎԱՅՐԵՆԻ: Հոն կը սեղմես իր (աղջկա) ՄԵՐԿ ՄԱՐՄԻՆԸ կուրծքիդ ու յերմին վրա կը համբուրես գայն, ամբողջ ծաքավալը, յերիտասարդ մարմինիդ բովանդակ կրգովը...» և այլն:

Այսպես և պատմում Շուշանյանն իր զրոջը և ապա շաբունակում է—

«Դուք վոր պզտիկ եյիր, փափուկ ու շատ գեղեցիկ,

դում վոր ընկար ամապատի չար հողին վրա ինչպես ամուշ աչքերով վիթ մը կիյնա վորտորդին գնդակեն:

«Դում չորս մեռելներես ամենն պոտիկը... դում աղջիկ մը սպիտակ հարսանկան շուշաններու փաւնջի մը պես...»:

Պատկերը պարզ եւ ե խոյտանկար: Այնքա՛ն հասկանալի էր հաղիտաւորական աշխարհի արվեստին: Բուրժուական գրական ճահճի ախքա՛ն բնորոշ ծիւղերը: Մի կողմից հայ-գուկային, կործանարար անցյալի ջատագովանք ու իդեալականացում, հայդուկային նորանոր արկածախնդրութեան ներքի վաղեկոյում, մյուս կողմից «պղտիկ ու բարի» քրոջ յեղբրական մահը, նրա վողբալի հիշատակը եւ ապա սիֆիլիսի «լիւրիզմի» նվաճողները՝ «մերկ մարմիններու» եւ «կիրքերու» մասին:

Ուրիշ ի՞նչ կարող եր աճել բուրժուական նեխած ճահճում: Ուրիշ ի՞նչ բերք կարող եր տալ դաշնակցութեան դրական ամայի բոստանը: Ուրիշ ի՞նչ կարող եր հրատարակել ու չատագովել «Հոսարեր»-ը:

Պարոն Շուշանյանը որանով իր հաշիվը չի փակում անցյալի հուշերի հետ: Այդ հուշերը դարձյալ նրա մտապատկերում վերականգնանում են «խումբ մը կապույտ աչքերով մանկուհիներու» կերպարանքով եւ դարձյալ բորբոքում աղ-գայնական, դաշնակցական, կղերական անցյալի եջերը: Այդ «մանկուհիներին» յուրաքանչյուրն ասում ե իր անունը. մեկը՝ «սիրերգն» ե, մյուսը՝ «մահերգը»՝ յերրորդը «հաշտերգութեան» ե այլն, ու ապա մեկն ասում ե—

«Իսկ իմ ամուսն ե ՇԱՐԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆՅԱՆՑ ՅԵՆՆԵՑՎՈ:

«— ՍՐԲԱԶԱՆ ԲԱՌ, — կեւմ գումատ: — Խումկ կը բուրես ու հնություն:

«— ՈՒ ՀԱՅՐԵՆԻՔ, — կեւ կամաց, — սուտ մի խոսիր, գիտե՛մ, գիտե՛մ կը սիրես զիս.

— Ո՛ր իրավ ե, հնուց նվագ, որորե՛ գիս...» ե այլն:

Այստեղ նույնպես դաշնակցական հեղինակը, հարադատ մնալով իր կուսակցութեան դաւանանքին, «զեղարվեստա-

կան» ամէլի «նուրը» ձեւերով, ցանկանում ե ընթերցողներին ներարկել «Հայաստանյանց յեկեղեցւո շարականի», «Իսկի», «Հայրենիքի» դաշնակցական հուշերը, կազմակերպել ե ոգտաբորժեւ այդ հուշերն իր կուսակցութեան Փաշխատական գործունեութեան համար, վորը սուր ծայրով ուղղված ե խորհուրդների յերկրի, սոցիալիզմի կառուցման, բանվոր դասակարգի դեմ:

Սակայն դարձյալ ծայր են առնում ու շարունակվում հեղինակի «Հայրենանվեր» հուշերը: Այդ հուշերի մեջ յուրաքանչյուր հայդուկի ու խմբապետի մտապատկերին վայել—

«Հանկարծ Անի արքայանիստ քաղաքին բոլոր յեկեղեցիները արքեպսկոպիտ իրենց բունն ե յես տեսա Աշոտ յեկաքքազովորին պողպատե դեմքը: Քաղաքին նամբսմբում վրա սաղավարտակիր զինվորներ կը համբուրվեյին հայ աղջիկներու հետ... Ու քահանա մը փողոցին մեջ կը պատարագեր...»:

Բոլորովին պատահական չե, վոր պարոն Շուշանյանն իր կուսակցութեան սոցիալական պատկերով, յերազում ե վերապրում ե «Անի քաղաքի», «Աշոտ Յերկաթի» ե «քահանայական պատարագների» անցյալը: Այդ բոլորն արվում ե ի նպատակ դաշնակցութեան հակահեղափոխական գործունեութեան ներկա փուլի, այդ բոլորն ի սպաս ե բերում մտքեր պատրաստելու, անդդո-Փրանսիական իմպերիալիզմի դեկա-վարութեամբ դեպի «Անի քաղաք», «Աշոտ Յերկաթ թաղավորը» ե «արթնացող յեկեղեցիները» ճանապարհ բանալու համար: Այդ բոլորը «զեղարվեստական» վերազինումն ե դաշնակցական արյունոտ գործունեութեան:

Յեւ վերջապես չե՞ վոր պարոնայդ դաշնակները վորոշել են «Հայ Ժողովրդին» դեկավարել... դարձյալ արքաներով... «Աշոտ Յերկաթի» փոխարեն առաջ քաշելով... Կիրիւ Ռոմանով վողորմելի խրտվիտակին:

Ահա թե ինչու «հանկարծ Անի արքայանիստ քաղաքն»

արթնանում ե իր քունեն» և յերևում ե «Աչոտ Յերկաթ Թա-
զախորի պողպատե դեմքը...» :

Սակայն ամփոփենք :

Ընթերցողները բավական հանդամանորեն ծանոթացան
դաշնակցական «ոժտվածներու, բնորյալներու աղվոր փա-
ղանգի» մեկ ականալոր ներկայացուցչի հետ, տեսան «ամ-
բողջ հայ յերկինքը լուսավորող աստղի» փայլը, զգացին
դաշնակցական «նոր» դրականության «սնունդն ու վայել-
քը» : Նրանք տեսան պրոլետարական առողջ դրականությանը
հակադրող հայ ֆաշիզմի դրական «ծաղիկները», վորոնք
իրենց փտած արմատներով յերևում են բուրժուական նե-
խած ճախճախուտում, սիֆիլիտիկ ու թոքախտավոր, վո-
րոնք տարածում են փտածության, մահի ու կործանման բա-
ցիլները :

Որոշին աճող ու զարգացող մեր պրոլետարական դրա-
կանությունը, մարքս-լենինյան ճանադատությունը, մեր
պրոլետարական ընթերցողները տասնյակ հազարավոր բա-
նակները, պետք ե ավելի վնտական պայքարի դուրս գան
դասակարգային հակառակորդի, հայկական ֆաշիզմի գրա-
կան-գեղարվեստական, հակահեղափոխական ամեն վոտըն-
ճգության դեմ, լինեն «ԱՎԵԼԻ ԶԳԱՍՏ, ԱՎԵԼԻ ԱԶԱ-
ԼՈՒՐԶ», բայլշիկյան կուսակցության պողպատե դեկա-
վարությամբ, անհաշտ պայքար ծավալելու սոցիալիստական
վիթխարի արշավի փրոնտում :

Իսկ զալով Վազգեն Շուշանյանի դրքին, մենք նրա մա-
սին գրած ներկա հոգվածը կվերջացնենք այն խոսքերով,
վորով հեղինակը վերջացրել ե իր գիրքը--

«ԹԱՓԵՑԵՐ ԾԱՂԻԿՆԵՐ... ՄԵՌԵԼԱԿԱՆ ԾԱՂԻԿՆԵՐ...» :

1931 թ. ոգոստոս 17.

Յ Ա Ն Կ

	Եջ
1. Գրականությունը վարպետ ինտերվենցիայի դեմ	5
2. Հայկական ֆաշիզմի սփեմավոր քնարերգուն	31
3. Մոսիո Արշակ Զորանյանը գործի վրա	47
4. Մեռելական ծաղիկներ	69

Արքագրեց՝ Մ. ԳԵՎՈՐԳՅԱՆ

Հանձնված ե արտադրության 4 հուլիսի 1932 թ.
Ստորագրված ե տպելու 28 ոգոստոսի 1932 թ.

ՀՀ Ազգային գրադարան



NL0367674

62.871

9670 90 чнм.

Арм.

2-111072

Wpt. Wm 454